

RESERVIUPSEERIT – KÄYTTÄMÄTÖN RESURSSI?

Risto Sinkko

Kirjoittaja on YTM sekä tohtoriopiskelija ja opettaja MPKK:ssa

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa tarkastellaan reserviupseereita ja reserviupseereiksi koulutettavia puolustusvoimien resursseina. Kirjoitus perustuu empiirisiin varusmies- ja reserviläistutkimuksiin ja lisäksi tukeudutaan ulkopuolisen tutkimuslaitoksen toteuttamaan Risc Monitor -arvo- ja asennetutkimukseen.

Keskeinen havainto on se, että tämä reservin johtajiksi koulutettu ryhmä poikkeaa selkeästi positiiviseen suuntaan muista varusmies- ja reserviläisryhmistä sekä myös muusta samanikäisestä väestöstä. Tuloksista nähdään, että johtajiksi koulutettavien valikointi on onnistunutta. Valikoinnin tulos näkyy myös Risc-tutkimuksen kuvaamissa yleisissä arvo- ja asennetekijöissä, joita sellaisinaan ei ole käytetty valikoinnin pohjana.

Tulosten mukaan tutkitut upseerikokelaat ovat maanpuolustustahtoisempia kuin muut varusmiesryhmät ja heidän palvelumotivaationsa on parempi. Edelleen kokelaiden psykososiaalinen toimintakyky on keskimäärin parempi kuin muiden ja tutkimuksessa käytetyllä sosiaalisuuden mittarille he erottuvat tilastollisesti merkitsevästi muista positiiviseen suuntaan.

Artikkelissa selitetään kokelaiden parempia tuloksia osin sillä, että heidän sosiaalisesta taustastaan löytyy paremmat henkilökohtaiset resurssit. Tämä tulos on saatu käyttämällä ns. sosiaalisen pääoman teorian mukaisia mittareita. Tulokset viittaavat myös siihen, että reservi-aikanaan reserviupseerit menestyvät keskimäärin elämässään paremmin muuhun väestöön verrattuna palkkatasolla mitattuna.

Artikkelissa todetaan myös, että keskimääräisistä hyvistä tuloksista huolimatta tutkittujen kokelaiden joukossa on erotettavissa pieni vähemmistö, jonka maanpuolustustahto on alhaisemmalla tasolla ja jolla on muita enemmän taipumusta stressaantumiseen ja neuroottisuuteen. Näillä tekijöillä saattaa olla merkitystä reservin johtajan sa-sijoitusta harkittaessa. Tutkimustuloksen mukaan iso osa reserviupseereiksi koulutettavista jatkaa opintojaan varusmiespalveluksen jälkeen. Mahdollisesti tämäkin tuo lisää resursseja ajatellen heidän käytettävyytään puolustusvoimien kannalta.

1. JOHDANNOKSI

Tämän artikkelin tarkoituksena on koota yhteen reserviläis- ja varusmiestutkimusten joitakin tuloksia nimenomaan pitäen silmällä reserviupseereita ja sellaisiksi koulutettavia koskevia tuloksia. Tulokset ovat pääsääntöisesti Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttätymistieteiden laitoksen keräämistä tutkimusaineistoista, joiden analysoinnissa olen ollut mukana. Varusmiesjohtajakoulutus puolustusvoimissa on selkeästi valikoivaa, ja yleisesti ottaen tuo valitseminen onnistuu hyvin. Johtajiksi koulutettavat ovat muita motivoituneempia ja jo heidän lähtökohtansa varusmiespalvelusta edeltäneen siviilielämän ajalta ovat yleisesti ottaen muita paremmat.

Ei voida sanoa, että reserviupseereiden koulutus olisi kuitenkin auvoisen haasteetonta, heilläkin on tutkimusten mukaan omat paineensa. Valikoitujen miesten kouluttaminen tärkeään sodanajan tehtävään jättää kuitenkin kysymyksiä siitä, käytetäänkö tätä resurssia todella niin paljon kuin olisi mahdollista – sekä reserviupseereiden palvelusmotivaation että heidän kykyjensä kannalta.

Nyt käsillä oleva artikkeli on pakostakin fragmentaarinen sen takia, että aineistoa on kerätty monissa eri tilanteissa ja monenlaisista lähteistä. Kirjoitus pyrkii antamaan kuitenkin mahdollisimman hyvän kuvan asevelvollisten koulutuksesta reserviupseereiden kannalta. Empiiriset tutkimusaineistot ovat sekä varusmies- että kertausharjoitustutkimuksista.

2. VARUSMIESJOHTAJAT ARVOTUTKIMUSAINEISTON VALOSSA IKÄISENSÄ VÄESTÖÖN VERRATTUNA

Silloinen Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen Käyttäytymistieteiden osasto keräsi vuonna 2002 ns. arvotutkimusaineiston, jonka arvomittaukset perustuivat Risc-tutkimuksen menetelmään. Risc-tutkimus on laaja ylikansallinen tutkimus, joka on tehty lähinnä markkinointitutkimuksen tarpeisiin, mutta siinä on kuitenkin vuosien varrella kehitetty monipuolinen arvomittaristo, ja tuloksia voidaan näin verrata mihin tahansa vastaavasta siviilikohderyhmästä saatuihin tuloksiin.

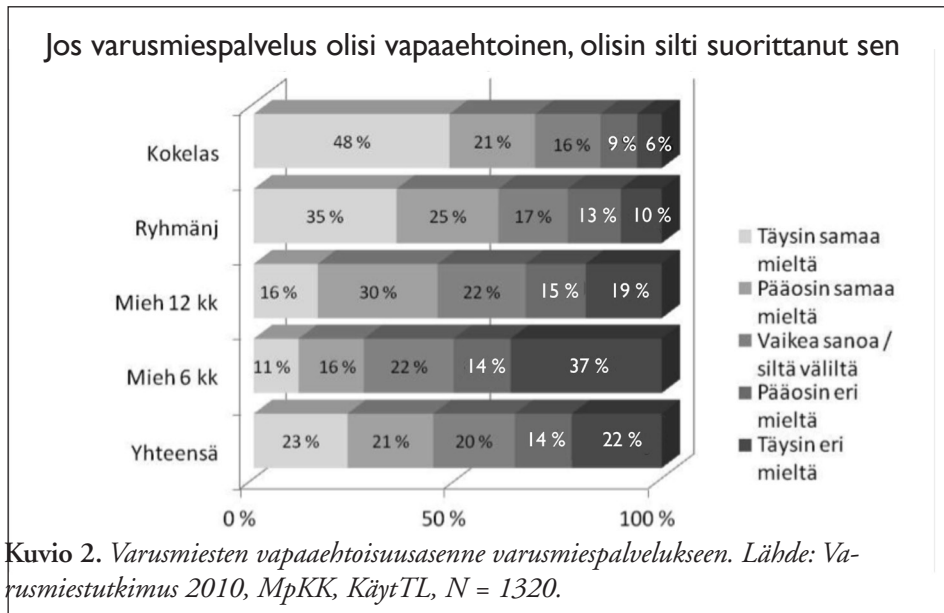
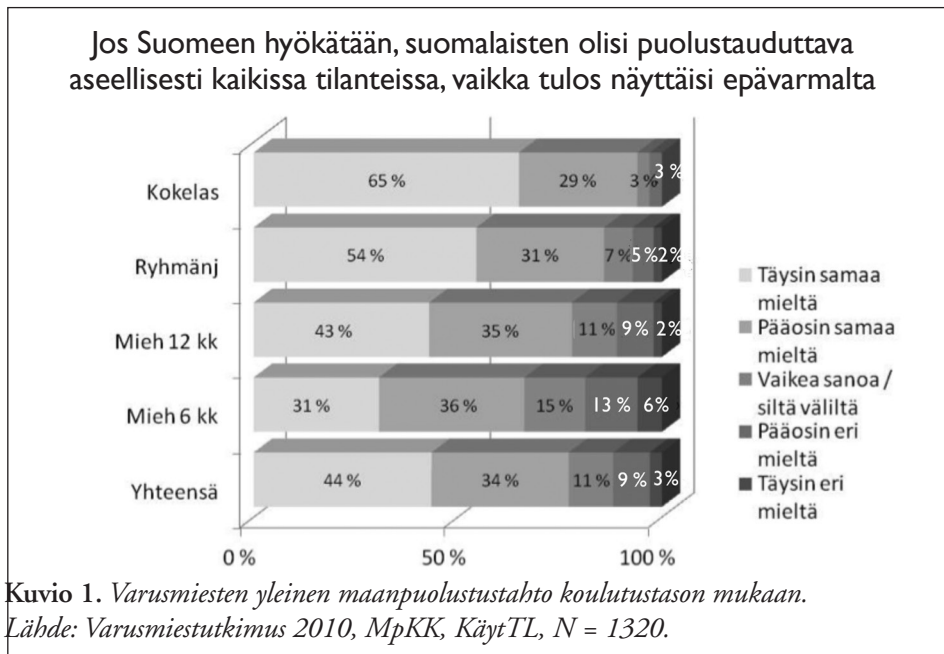
Tämä aineisto koottiin kolmessa valmiusprikaativaruskunnassa sekä erikseen Reserviupseerikoulussa ja vastaajia oli yhteensä 3067. Vastaajilta kysyttiin kahdentyyppisiä asioita: maanpuolustukseen ja puolustusvoimiin liittyviä asioita sekä toisaalta asenne- ja arvoasioita, joita mitattiin suoraan Risc-tutkimuksen väittämällä. Risc-tutkimus on tutkimusyhtiö TNS Gallupin markkinoima laaja monikansallinen tutkimus, jota lähinnä käytetään markkinointitutkimustarkoituksiin silloin, kun tarvitaan laajoja tietoja kansalaisten asenteista ja arvoista. Puolustusvoimat käytti Risc-tutkimusta mm. henkilöstötutkimuksena.

Aineisto antaa poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet yhdistää maanpuolustusta koskeviin kysymyksiin asenne- ja arvomittareiden antamia tuloksia. Näitä tuloksia voidaan tulkita ja verrata myös sen mukaan, mitkä ovat Risc-tutkimuksen mukaiset trendit esim. nuorten miesten keskuudessa yleensä ja varusmiespalvelun ulkopuolella.

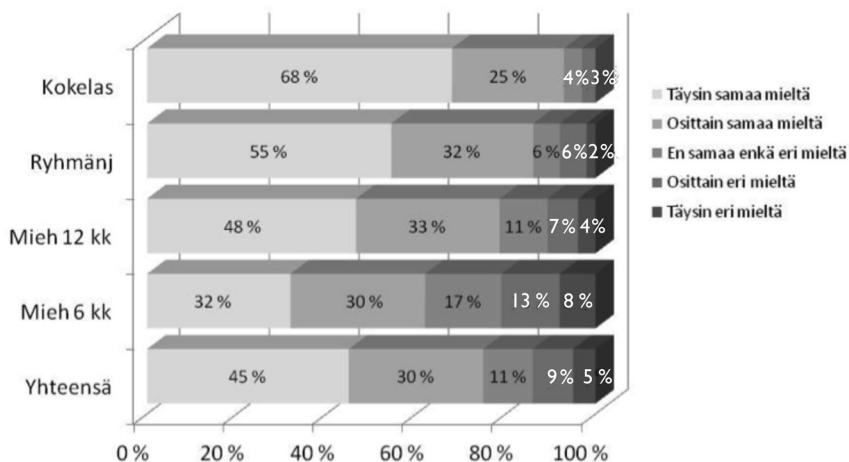
2.1 Varusmiesten maanpuolustustahdosta ja maanpuolustusasenteista

Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että sotilasarvo – eli käytännössä saadun johtajakoulutuksen pituus ja laajuus – on vahvasti yhteydessä maanpuolustustahtoon. Tästä syystä aluksi tarkastelen muutamaa keskeistä tutkimustulosta vastaajan sotilasarvon mukaan. Tarkastelu perustuu vuoden 2002 arvotutkimusta uu-

dempaan vuoden 2010 varusmiestutkimukseen, joka toteutettiin ns. Siilasmaan työryhmän toimeksiannosta.

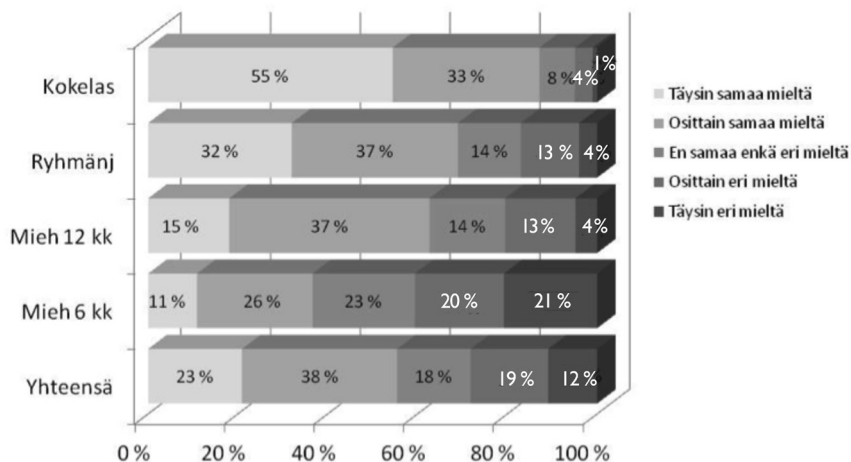

On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta

Kuvio 3. Varusmiesten suhtautuminen yleiseen asevelvollisuuteen koulutustason mukaan. Lähde: Varusmiestutkimus 2010, MpKK, KäytTL, N = 1320.

Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeinä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn.

Kuvio 4. Varusmiesten kertausharjoitushalukkuus koulutustason mukaan. Lähde: Varusmiestutkimus 2010, MpKK, KäytTL, N = 1320.

Yllättävänä tuloksena ei varmaankaan voida pitää sitä, että tulokset ovat sitä paremmat, mitä pitemmän ja laajemman sotilas- ja johtajakoulutuksen vastaaja on sa-

nut. Yllättävää ehkä on kuitenkin se, että erot kokelaiden sekä kuusi kuukautta palvelleiden miesten välillä ovat näinkin suuret. Erot ovat myös hyvin systemaattiset kaikissa tarkastelluissa asioissa, myös suhtautumisessa kertausharjoituksiin osana asevelvollisuutta

Alhainen maanpuolustustahdon taso keskittyy kuusi kuukautta palvelleisiin miehiin. Sama asia eli miehistöön kuuluvien tilanne on toki huomattu aikaisemmissakin tutkimuksissa. Eräissä varusmiestutkimuksissa (esim. Kuronen) on lisäksi ilmennyt, että osalla varusmiehistä, lähinnä miehistötehtäviin koulutetuilla, puolustustahto voi suorastaan laskea varusmiespalvelun aikana. Sama koskee yleisteen puolustustahtoon korreloivaa tietyillä kysymyksillä mitattua palvelusmotivaatiota. Risto Kuronen, joka teki tutkimuksensa (1995) yhteistyössä PvKK:n kanssa, puhuu tutkimuksessaan varusmiesten ”motivaatioputkista”. Eräänlaisen koko yhteiskunnan ongelman muodostavat Kurosen löytämät ”miinusputken miehet”, jotka viettävät koko varusmiesaikansa negatiivisessa motivaatioputkessa. He ovat varusmieskoulutuksesta eräällä tavalla ”vieraantuneita” tai syrjäytyneitä.

Koulutuksessaan onnistuneiden ja siinä omasta mielestään epäonnistuneiden ja pettyneiden varusmiesten eroon on kiinnittänyt huomiota Vesa Aurén (2003). Hänen tulostensa mukaan joka kymmenes miehistöön kuuluva varusmies kokee epäonnistuneensa täysin palveluksessaan. 28 % antaa kouluarvosanana palveluksestaan huonon tai hyvin huonon (4–6). Aurénin mukaan kaikki tulokset viittaavat siihen, että nämä miehet ovat jo palvelukseen tullessaan niin pahasti syrjäytymässä, ettei so-tavaen normaali koulutus muuta heidän elämäntodellisuuttaan.

Kysymys näyttää olevan viime kädessä ihmisten kyvystä toimia kansalaisena. Kansalaiskunto-käsite on ehkä vanhentunut tapa ajatella tätä asiaa, mutta voitaisiin-ko puhua esimerkiksi kansalaispätevydestä? Kansalaisten eri elämänvaiheita seurattaessa eri tutkimusten perusteella näyttää olevan aina niin, että on olemassa tietty heikompien joukko, jolta ei voida edellyttää samantapaista panostusta sosiaaliseen vaihtoon, työhön tai opiskeluun tai yleensä yhteisten asioiden hoitoon. Peruskouluissa 6 % oppilaista tarvitsee jatkuvaa erityisopetusta ja vuosina 1995–2002 tämän joukon osuus kaksinkertaistui (Opetushallituksen koulutustilasto 2009). Lisäksi noin 20 % oppilaista tarvitsee lisäopetusta jossain vaiheessa. Opettajien kenttäko-kemusten mukaan noin neljännes peruskoulun oppilaista on hitaasti oppivia, joiden opettamiseen täytyy erityisesti paneutua. Lukuvuonna 2007–2008 peruskoulun op-pilasmäärästä 20,9 % sai lisäopetusta, ala-asteella heitä oli 26,0 % ja yläasteella 15,4. 7,8 % sai erityisopetusta. Pojista lisäopetusta sai 26,2 %, tytöistä 17,9.

Asiaan voidaan ottaa kantaa myös työvoimanäkökulmasta. Vaikka tarkastelun ul-kopuolelle jätetään sosiaalisesti vaikeasti syrjäytyneet, löytyy työvoimasta eri-ikäisiä vaikeasti työllistettäviä ihmisiä n. 200 000. Heitä ei olennaisesti voida auttaa työvoi-maviranomaisten mukaan ns. kuntouttavalla työllistämisläkään, vaan he todelli-suudessa ovat taitojensa ja muiden ominaisuuksiensa takia nykyaikaisen työvoiman ulkopuolella.

Kutsuntalääkärinä toiminut Hannu Rintanen (2000) on väitöskirjassaan tutkinut nuorten miesten syrjäytymisriskiä, ja hänen tulostensa mukaan syrjäytymisriski on noin kymmenellä prosentilla ikäluokasta. Hälyttävän tuntuista tuloksissa on se, että riskitekijöiksi paljastuivat mm. alle 4-vuotiaiden neuvolassa käymättömyys ja 4–7-vuotiaana sairastetut taudit. Kansalaispätevyyden heikko kehitys saattaa siis alkaa jo hyvin nuorena, eikä koululaitos enää välttämättä pysty korjaamaan alkanutta vinoon mennyttä kehitystä. Puolustusvoimilla kouluttajana on tästä näkökulmasta katsottuna enää kovin vähän tehtävissä. Väistämättömältä näyttää se, että osa varusmiehistä on aina huonosti motivoitunut palvelukseensa, ei koe itsekään menestyvänsä siinä eikä siis pysty kehittämään itselleen ”normaalia” maanpuolustustahtoa eikä palvelusmotivaatiota. Tilanne muodostuu tällaiseksi, vaikka osa ikäluokasta vapautetaan eri syistä palveluksesta rauhan aikana. Yleinen asevelvollisuus ja tavoite kouluttaa koko ikäluokka tuottaa väistämättä myös huonosti motivoituneita reserviläisiä, jotka kansalaisina eivät ole maanpuolustustahtoisia.

Tässä raportissa ei paneuduta varusmiespalveluksen keskeyttämisen syihin, joista on olemassa omat tutkimuksensa. Reserviupseerikoulutukseen valittujen keskeyttäminen on harvinaista, keskeyttäminen tapahtuu useimmiten ennen koulutuksen tätä vaihetta, varusmieskoulutuksen alokasvaiheen ja peruskoulutusvaiheen aikana. Todettakoon kuitenkin, että tärkein keskeyttämisen syy on psyykkiset tekijät, ja myös siviilipalvelukseen lähtevien psykologinen profiili muistuttaa lääkärin toteamien mielenterveysongelmien vuoksi keskeyttäneiden profilia (Salo 2008, ks. myös Stengård ym. 2008).

2.2 Varusmiesten johtajakoulutus valikoi maanpuolustustahtoiset ja vahvistaa maanpuolustustahtoa

Varusmiesten kotiutumistutkimuksissa vuodesta 2000 lähtien on kysytty maanpuolustustahtoa sekä klassisella maanpuolustustahtokysymyksellä että henkilökohtaista maanpuolustukseen osallistumista mittaavalla kysymyksellä ”Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässäni”. Edellä on jo todettu, että varusmiehen maanpuolustustahto on sitä parempi, mitä enemmän hän on saanut johtajakoulutusta. Tämä tulos ei ole yksistään viime vuosien tuotetta, vaan sama on nähtävissä mm. Kärkkäisen ja Kansin tuloksista varusmies­tutkimuksesta vuodelta 1973. Tässä yhteydessä ei paneuduta laajemmin tähän ilmiöön, koska on mahdollista todeta, että kysymys on mitä ilmeisimmin valikoitumisen ja koulutuksen yhteisvaikutuksesta. Syntyy eräänlainen positiivinen kierre, joka vahvistaa itse itseään.

Toisesta näkökulmasta puolustusvoimien koulutuksen aiheuttamaan valikoitumisilmiöön on kiinnitetty myös huomiota (Liesinen 2003). Myös miehistötason erikoiskoulutukseen on valintamekanismi, ja tulos oli 1990-luvun alussa varusmiesikäluokkien pienentyessä seuraava:

*”Valikoiminen erikoistehtäviin tehtiin poimimalla soveliaita pääkoulutushaara-
rasta. Siten jäljelle jäivät yleensä ne, jotka eivät soveltuneet mihinkään. Jalka-
väkijoukko-osastoissa kiväärimiesten taidot tahtoivat jäädä alokaskauden ta-
solle ja tykistössä ammusmiehet olivat varusvaraston lakaisijoita.”*

Kotiutumiskyselyssä on kaksi mittaria, joita tässä on käytetty johtajakoulutuksen onnistumisen ilmaisimina. Toinen niistä on vääntämäkysymys ”Kehityin ihmisenä ja johtajana varusmiespalveluksen aikana” ja toisessa kysymyksessä arvioidaan johtajakoulutusta ”Arvioin saamani johtajakoulutuksen kokonaisuutena tasolle erinomaisen – hyvä – tyydyttävä – välttävä – huono”.

Kehittymisvääntämän kanssa täysin samaa mieltä olevista kokelaista 76 % on täysin samaa mieltä klassisen maanpuolustusvääntämän kanssa kun kaikilla kokelailla vastaava osuus on 71 %. Vielä voimakkaampana ero näkyy ryhmänjohtajilla, heillä vastaavat luvut ovat 71 % ja 62 %.

Omassa tehtävässään maanpuolustukseen haluaa osallistua 91 % (täysin samaa mieltä) niistä kokelaista, jotka ovat täysin samaa mieltä kehittymisvääntämän kanssa. Kaikilla kokelailla osallistumishalukkuus on 85 %, joka ei suinkaan ole huono tulos, mutta onnistumisen tunne johtajakoulutuksessa näkyy siis selvästi. Ryhmänjohtajilla vastaavat luvut ovat 85 % ja 76 %.

Sekä kokelaista että ryhmänjohtajista suurin ryhmä arvioi saamansa johtajakoulutuksen ”hyväksi”, mutta seuraavaksi tarkastellaan kuitenkin ”erinomainen” -arvion antaneita. Johtajakoulutustaan erinomaisena pitävistä kokelaista 80 % on täysin samaa mieltä klassisen maanpuolustusvääntämän kanssa, kun kaikilla kokelailla vastaava osuus on 70 %. Sama tarkastelu ryhmänjohtajien keskuudessa antaa luvut 74 % ja 62 %.

Edelleen tarkasteltaessa omassa sodan ajan tehtävässään osallistumishalukkuutta kokelaiden keskuudessa saadaan tulokseksi, että 90 % koulutustaan erinomaisena pitävistä on täysin samaa mieltä osallistumisväitteen kanssa. Kaikista kokelaista 85 % on täysin samaa mieltä osallistumisesta. Ryhmänjohtajien keskuudessa saadaan vastaaviksi luvuiksi 87 % ja 76 %.

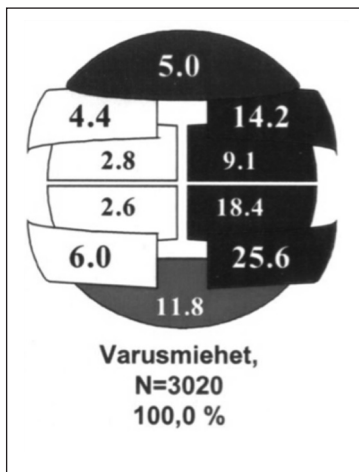
2.3 Varusmiesten arvotulokset sotilasarvon mukaan

Laajan Risc Monitor-asennetutkimuksen mukaan (tutkimuksen graafisen esityksen lyhyt tulkintaohje on liitteessä 2.) ikäluokassa 15–24 vuotta korostuvat sellaiset asenteet, joiden voidaan ajatella olevan ristiriidassa maanpuolustukseen liittyvien arvojen eli esimerkiksi pitkäjänteisyyden ja turvallisuushakuisuuden kanssa. Nuoret aikuiset ovat nopeatempoisia monitoimijoita, jotka tavoittelevat usein materialistisia asioita, seikkailuja ja elämyksiä. On helppo nähdä, että yhteen asiaan – vähintään 6 kuukautta kestävään suunnitelmalliseen koulutukseen – keskittyminen saattaa olla nuorelle vaikeaa. Saksalaisen tutkija Oettingenin (1984) mukaan nuoret miehet elä-

vätkin varusmiesajan jonkinlaisessa hibernaatiossa (horroksessa) ja kokevat oikean elämänsä olevan jossain muualla. Varusmieskoulutuksen asennevaikutukset saattavat tässä tilassa jäädä vähäisiksi.

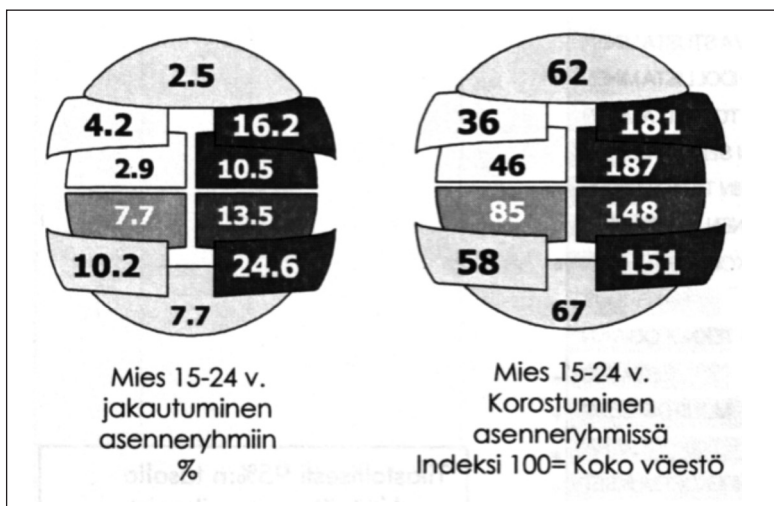
Varusmiesten arvokyselyaineistosta tuotettu Risc-kuvio kuvaa niitä arvo- ja asennetrendejä, jotka varusmiesten joukossa ovat vallitsevia.

Kuvio 5. *Varusmiesten jakautuminen Risc-ryhmiin.*

Kuvio kertoo lähinnä sen, että varusmiesten asenteet näin kuvattuina ovat hyvin samanlaiset kuin miesten asenteet ikäryhmässä 15–24 vuotta yleensäkin laajemman Risc-aineiston mukaan.

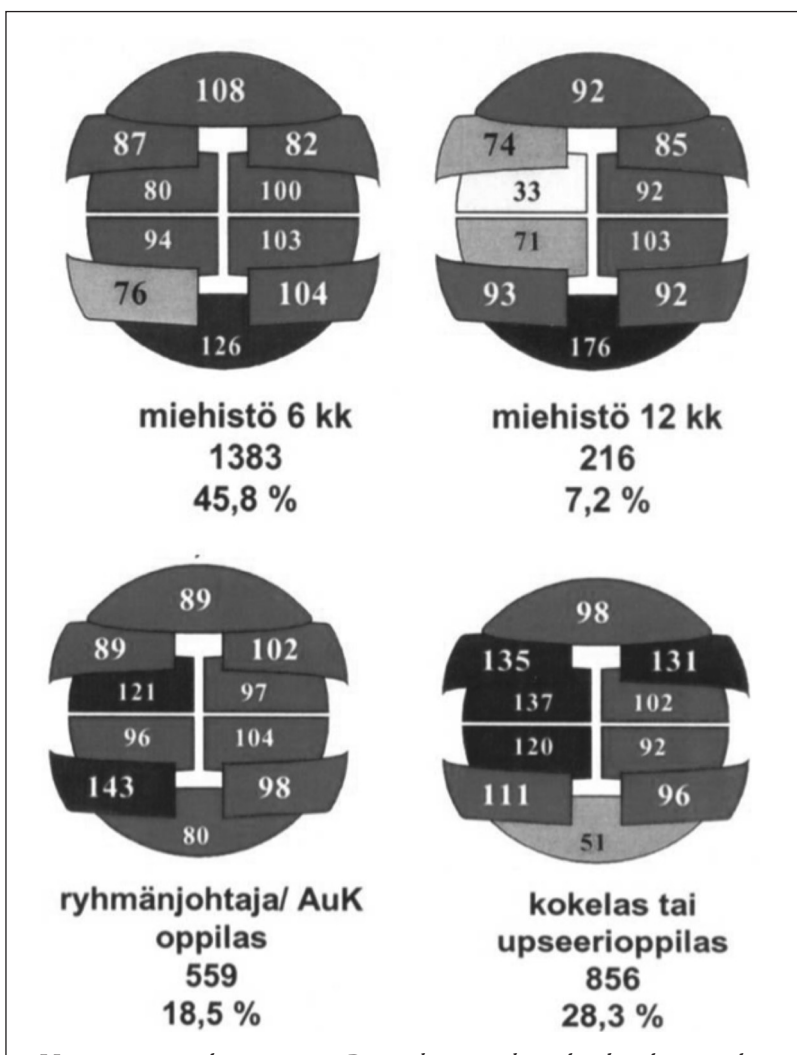
Varusmiehet ovat ”monitoimijoita”, ”nopeatempoisia”, ”näyttäytyjiä” ja ”tavoittelijoita” sekä myös ”tyytyväisiä”. Tämä

Kuvio 6. *15–24 -vuotiaiden miesten jakautuminen Risc-ryhmiin.*

yleiskuva muuttuu kuitenkin yllättävästi, kun otetaan huomioon varusmiehen saama johtajakoulutus.

Kuvio 7. Varusmiesten jakautuminen Risc-ryhmiin johtajakoulutuksen mukaan.

Nyt havaitaan, että eripituisissa miehistötehtävissä palvelevat varusmiehet ovat korostuneesti ”tyytyväisiä”. Kun kuitenkin otetaan huomioon, että heidän maanpuolustustahtonsa on selvästi alhaisempi kuin aliupeereiden tai upseereiden, on asiaan löydettävä jokin selitys. Risc-raportin (2002) mukaan tyytyväisten ryhmään sijoituville on tyypillistä alhainen koulutustaso (peruskoulu, kansakoulu) ja muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuminen. Tähän ryhmään kuuluvat eivät juuri poikkeaa positiiviseen suuntaan väestöstä keskimäärin, vaan enemmänkin negatiiviseen suuntaan. Ryhmässä korostuu ”tavoissa pitäytyminen”. Nuoriin ihmisiin sijoitettuna kokonaiskuvaa voisi ehkä tulkita tietynlaiseksi aloitekyvyttömyydeksi ja haluttomuudeksi.

deksi ottaa elämänsä omiin käsiin.

Kokelaiden/upseerioppilaiden joukko poikkeaa selvästi miehistöstä, mutta myös kaikkien varusmiesten kokonaiskuvasta. He ovat ”opastajia”, ”polunnäyttäjiä”, ”nopeatempoisia” sekä myös ”säilyttäjiä”. Risc-raportissa katsotaan, että varusmiesten erottumisessa johtajakoulutuksen perusteella olisi kysymys valikoitumisesta. Varusmiesten koulutusvalinnoissa tuskin on kysymys sellaisista arvomuuttujista, joita Risc-tutkimuksessa käytetään, mutta erityisesti kokelaat erottuvat siis varusmieskoulutuksessa ilmenevien ominaisuuksien lisäksi näillä arvomuuttujillakin.

Ryhmänjohtajat sijoittuvat asennetrendikuvioon samantapaisesti kuin kokelaat, mutta eivät kuitenkaan niin selvästi. Ryhmänjohtajissa korostuu ”huolehtijoiden” ryhmä, ja toinen erottuva ryhmä on ”opastajat”.

Tämä tulos kuvastaa lähinnä sitä, että varusmiesikäluokasta kokonaisuutena tehtävät asenne- ja arvopäätelmät saattavat olla pahasti harhaisia tai liian yleistäviä, jos ei oteta huomioon johtajakoulutukseen pääsemisen ja itse johtajakoulutuksen vaikutusta. Tulokseen tuskin vaikuttaa mitään se, että tässä aineistossa on kokelaiden ja upseerioppilaiden osuus normaalia suurempi siitä syystä, että tutkimuksen aineisto on kerätty kolmessa valmiusyhtymävaruskunnassa sekä Reserviupseerikoulussa.

Koska näyttää olevan niin, että varusmiesten saamalla johtajakoulutuksella – tai yhtälailla koulutukseen valikoitumisella – on näinkin suuri merkitys varusmiesten maanpuolustustahdon selittäjänä sekä laajemminkin heidän jakautumiselleen arvokyselyssä käytettyjen maanpuolustuskysymysten perusteella, jatkettiin analyysia vielä lisäklusteroinneilla. Itse asiassa sotilasarvo eli siis johtajakoulutuksen pituus ja luonne selitti tilastollisesti merkitsevästi tehtyä kolmen klusterin ratkaisua.

Jatkoanalyyseissa johtajakoulutus vakioitiin, eli analyysit tehtiin erikseen upseerioppilaiden/kokelaiden ryhmässä sekä ryhmänjohtajien ja miehistön ryhmissä. Ennen näiden analyysien tuloksien tarkastelua etsittiin vielä Risc-väittämistä sellaisia, jotka parhaiten selittivät em. klusteroitumista kolmeen ryhmään. Osoittautuikin, että tällaisia väittämiä kyllä löytyi, mutta niiden selitysosuuksia kuvaavat eta-kertoimet olivat arvoiltaan melko alhaisia, vaikkakin tilastollisesti merkitseviä. Nämä yleiset asennemittarit selittävät klusteroitumista selvästi heikommin kuin klusteroitumisessa mukana olleet maanpuolustusväittämät ja -kysymykset. Tilastollisen analyysin toiminnan kannalta näin tietenkin aivan luontevasti voikin olla, mutta tästä huolimatta riippuvuudet olisivat voineet olla korkeampiakin huomioon ottaen edellisissä kuvioissa esitetyt tulokset Risc-analyysitavan perusteella.

Taulukosta 1 havaitaan, että tässä käytetty ”assosiaation” mitta eta-kerroin pienee kun sotilaskoulutus vakioidaan. Tämä viittaa siis siihen, että sotilas- ja johtajakoulutukseen valikoituminen todellakin jakaa miehet homogeenisiin ryhmiin myös näiden tekijöiden suhteen. Poikkeuksen tekee ainoastaan väittämä ”Lain ja järjestyksen kunnioittaminen on minulle kaikki kaikessa” upseerioppilaiden ja kokelaiden ryhmässä, jossa kertoimen arvo on suurempi kuin muissa ryhmissä ja koko aineis

Risc-asenneväittämät	Koko aineisto, 3 klusteria		Upsop/ kokelaat 3 klusteria		Ryhmän- johtajat 3 klusteria		Miehistö 6–12 kk 3 klusteria	
	Eta	Eta Squared	Eta	Eta Squared	Eta	Eta Squared	Eta	Eta Squared
88. Lain ja järjestyksen kunnioittaminen on minulle kaikki kaikessa	0,238	0,057	0,250	0,063	0,206	0,042	0,159	0,025
85. Toivon voivani antaa aktiivisen panoksen yhteiskunnalle	0,215	0,046	0,105	0,011	0,202	0,041	0,143	0,021
57. Jokaisella ryhmässä pitäisi olla vakituinen johtaja, joka tekee päätökset, joita muiden on noudatettava	0,176	0,031	0,127	0,016	0,117	0,014	0,133	0,018
84. Tilanteessa kuin tilanteessa löydän itsestäni selviytymiseen tarvittavan voiman ja keinot	0,171	0,029	0,077	0,006	0,142	0,020	0,159	0,025

Taulukko 1. *Klusterointia parhaiten selittävät Risc-asenneväittämät varusmiesten arvotutkimusaineistossa, koko aineiston klusterointi sekä klusteroinnit sotilaskoulutuksen mukaan*

tossa. Jos tätä tekijä nimitetään vaikkapa autoritaarisuudeksi, voidaan sen vaihtelun todeta olevan siis suurinta upseerioppilaiden/kokelaiden klusteroinnin ja miehistön välillä. Todennäköisesti tällä tekijällä on myös itsenäistä merkitystä koulutukseen valikoitumisessa.

Lisäksi tältä pohjalta voidaan todeta, että osittain koulutukseen valikoitumisessa vaikuttavat siis tällaiset yleiset asennetekijät, mutta niiden merkitys tai vaikutus on kuitenkin pienempi kuin varsinaisilla maanpuolustusasenteilla, esimerkiksi siis suhtautumisella yleiseen asevelvollisuuteen tai miehen haluun toimia palveluksessaan vapaaehtoisuuden pohjalta.

Taulukossa eta squared -tunnusluku kuvaa ko. muuttujan selitysosuutta tarkasteltavaan asiaan eli tässä tapauksessa siis vastaajien kuulumiseen johonkin kolmesta muodostetusta klusterista. Yleisesti ottaen selitysosuudet ovat pienet.

Seuraavaksi tarkastellaan ryhmittäin tehtyjä klusterianalyysyjä lähinnä sen kuvaamiseksi, missä määrin niissä on mahdollisesti huonosti motivoituneita vastaajia tai

vastaajia, joilla maanpuolustustahto on ryhmän keskitasoon nähden alhaisempi.

Upseerioppilaita ja kokelaita oli aineistossa yhteensä 861. Kolmen klusterin ratkaisussa ensimmäiseen klusteriin heistä luokittui 47,7 %, toiseen 35,8 % ja kolmanteen 16,5 %. Kokonaisuutena tarkastellen tulos on samantapainen kuin koko aineistossa tehty klusterointi siinä mielessä, että kahdessa klusterissa maanpuolustustahto ja yleisen asevelvollisuuden tukeminen ovat korkealla tasolla, mutta kolmannessa klusterissa selvästi näitä alhaisempi. Tämä ”huonoin” klusteri on juuri klusteri numero kolme, joka siis oli pienin kolmesta klusterista.

91 % upseerioppilaita ja kokelaita on sitä mieltä, että Suomen puolustamisen tulisi perustua yleiseen asevelvollisuuteen, mutta näin ajattelevia on kolmosklusterissa ainoastaan 56 %.

38 % kolmosklusteriin kuuluvista upseerioppilaita ja kokelaita on täysin samaa mieltä siitä, että jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta. Kakkosklusterissa vastaava osuus on 79 % ja ykkösklusterissa 74 %.

Vastaavasti 91 % ykkösklusteriin kuuluvista on täysin samaa mieltä siitä, että jos Suomeen hyökätään, olisin itse henkilökohtaisesti valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjeni ja taitojeni mukaan, kakkosklusterissa samoin ajattelevia on 90 %, mutta kolmosklusterissa ainoastaan 52 %.

Ykkösklusteriin luokittuneista vastaajista 86 % olisi tullut varusmiespalvelukseen, vaikka se olisi vapaaehtoinen, kakkosklusterin vastaajista 85 %, mutta kolmosklusterin vastaajista vain 35 %.

Ykkös- ja kakkosklusterin välillä ei siis juuri ole eroa maanpuolustustahdossa, vapaaehtoisuudessa eikä yleisen asevelvollisuuden hyväksymisessä. Selvin ero saadaan kun tarkastellaan kysymystä siitä, mihin puolustusvoimien tulee varautua ja satsata pitkällä usean vuoden aikavälillä. Kakkosklusteriin luokittuneiden vastaajien näkemys on erittäin perinteinen, he näkevät uhkana laajan hyökkäykseen maahamme (56 %) tai strategisen hyökkäyksen pääkaupunkiseudulle (37 %). Ykkösklusterin vastaajissa näitä vaihtoehtoja valinneita ei ole lainkaan, vaan uhkina nähdään kansainväliset konfliktit lähialueille (36 %), terrorismi (30 %) tai kansainvälinen rikollisuus (15 %).

Ryhmänjohtajien klusteroinnin perusratkaisu on edelleen samanlainen, mutta erona edelliseen ryhmään on tietty tasoero esim. vapaaehtoisuudessa ja henkilökohtaisessa maanpuolustustahdossa. Kaksi ”hyvää” klusteria ovat lähes samankokoisia, 39 % ja 41 % vastaajista, ja ”huonoon” klusteriin luokittui 20 % vastaajista. Ryhmänjohtajia oli klusteroinnissa mukana yhteensä 560.

Myös **miehistön** klusterointi kulki samaa latua. Miehiä oli mukana yhteensä 1635. Nyt syntyneiden klustereiden kokoerot olivat kuitenkin pienempiä, ja ”huono” klusteri kokosi 31 % vastaajista. Kahteen muuhun klusteriin tuli 29 % ja 40 % vastaajista.

”Huonon” klusterin koko siis kasvoi upseerioppilaita/kokelaita miehistöön siir-

ryttäessä. Tämä kuvaa juuri edellä mainittua tasoeroa maanpuolustustahdossa ja muissa tutkituissa muuttujissa. Esimerkinomaisesti voidaan vielä todeta, että kun miehistön ”parhaaseen” klusteriin kuuluvista vastaajista 55 % olisi suorittanut varusmiespalveluksen, vaikka se olisi vapaaehtoista, on ryhmänjohtajien ”parhaassa” klusterissa vastaava osuus 87 % ja upseerioppilailla/kokelailla osuus on 86 %.

Koska johtajakoulutukseen valikoituminen näyttää olevan näin voimakasta, haluttiin vielä selvittää yksittäisten asennetekijöiden eli Risc-muuttujien yhteyttä johtajakoulutukseen valikoitumiseen. Selitettäväksi muuttujaksi muodostettiin johtajuus-pistemäärä, joka käytännössä on sama kuin vastaajien luokittuminen miehistöön (6 vs. 12 kk), ryhmänjohtajiin/aliupseerioppilaisiin ja kokelaisiin/upseerioppilaisiin. 6 kk palvelevat saivat tällä muuttujalla arvon 4 ja kokelaat/upseerioppilaat arvon 1, koska selitettävillä muuttujilla paras arvo (täysin samaa mieltä) on 1. Analyysi tehtiin askeltavalla regressioanalyysillä ja selittävinä muuttujina olivat siis kaikki aineistossa mukana olevat Risc-muuttujat. Parhaat selittäjät ja niiden beta-kertoimet esitetään taulukossa 2. [Seuraavalla aukeamalla] Regressioanalyysin tuloksista nähdään, että itse asiassa nyt löytyykin kahdenlaisia selittäjiä: toiset positiivisia ja toiset negatiivisia. Merkitsevyydestin mukaan tilastollisesti merkitsevästi selittäviä tekijöitä löytyi vielä enemmänkin, mutta analyysi lopetettiin yllä kuvattuun vaiheeseen, koska standardoidut beta-kertoimet alkoivat käydä suhteellisen pieniksi.

Negatiivisille selittäjille näyttäisi olevan yhteistä tietty tunnepainotteisuus, joka siis liittyy siihen, että henkilö ei saa johtajuuspistemääräksi ”hyvää” arvoa. Ryhmänjohtajaksi tai kokelaaksi valikoitumiseen näyttävät liittyvän puolestaan mm. sosiaalisten suhteiden tavoittelu ja omaan itseensä luottaminen sekä lain ja järjestyksen kunnioittaminen ja selkeän johtajuuden kannattaminen. Johtajaksi valikoitumista selittää myös oman toiminnan suunnitelmallisuus pikemminkin kuin mielihoitoiden seuraaminen sekä laaja kiinnostuminen eri tason asioista.

3. VARUSMIESPALVELUKSEN KOETUSTA HENKISESTÄ JA FYYSISESTÄ RASITTAVUUDESTA

2000-luvun alusta lähtien kerätyn varusmiesten ns. kotiuttamistutkimuksen aineistossa on mahdollista tarkastella lyhyesti varusmiesten kokemaa palveluksen henkistä ja fyysistä rasittavuutta. Tutkimuksen toteuttamisesta vastaa MpKK:n Käyttätymistieteiden osasto ja tietojenkeruu tapahtuu kaksi kertaa vuodessa ikäluokkien kotiutuessa kesällä ja vuoden lopulla. Kaikki varusmiehet vastaavat tähän kirjalliseen kyselyyn. Käyttätymistieteiden osasto vastaa aineistojen valtakunnallisesta kokoaamisesta.

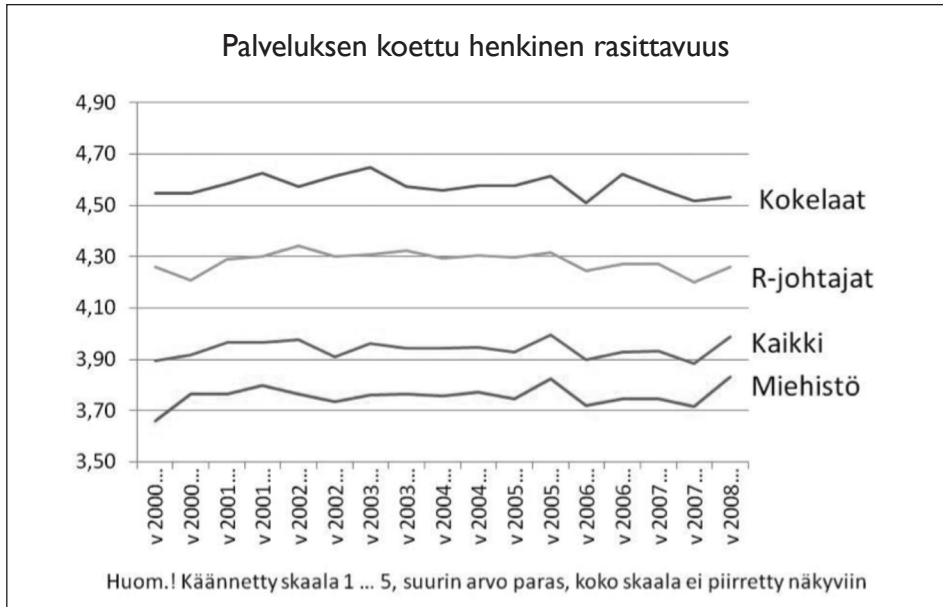
Kovin syvällisesti varusmiespalveluksen rasittavuutta ei tutkimuksessa voida vastauslomakkeen tilanpuutteen vuoksi käsitellä, mutta kuitenkin asiaa kysytään kahdella kysymyksellä:

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	2,610	0,164		15,880	0,000
48. Haluaisin kuulua ryhmään, jonka jäsenten suhteet ovat syvälliset ja lämpimät	0,290	0,025	0,199	11,635	0,000
41. Sukupuolielämässä tulisi olla sallittua kaikki, mikä tuottaa mielihyvää	-0,151	0,021	-0,122	-7,082	0,000
84. Tilanteessa kuin tilanteessa löydän itsestäni selviytymiseen tarvittavan voiman ja keinot	0,242	0,029	0,140	8,223	0,000
63. Huomaan yhä useammin, että minulla on hyviä ja huonoja päiviä ja mietin, mitä voisin asialle tehdä	-0,214	0,026	-0,141	-8,185	0,000
88. Lain ja järjestyksen kunnioittaminen on minulle kaikki kaikessa	0,207	0,028	0,130	7,275	0,000
67. Olen lähinnä kiinnostunut asuinpaikkakuntani tapahtumista	-0,133	0,025	-0,093	-5,359	0,000
57. Jokaisella ryhmässä pitäisi olla vakituinen johtaja, joka tekee päätökset, joita muiden on noudatettava	0,176	0,026	0,120	6,817	0,000
59. Inhoan tehdä asioita hetken mielihoiteesta	-0,202	0,028	-0,126	-7,253	0,000
74. Olen kiinnostunut niin paikallisista kuin kaukaisemmistakin tapahtumista ja niiden seuraamuksista maailmassa	0,173	0,028	0,109	6,208	0,000
60. Kuulun mieluiten ryhmisiin, joissa ei ole pomoa, mutta kylläkin henkilöitä, jotka ottavat huolehtiakseen, että asiat sujuvat	-0,129	0,027	-0,082	-4,832	0,000
52. Saadakseni elämäni jännitystä ja vaihtelua teen joskus jotain vaarallista tai kiellettyä	-0,125	0,026	-0,087	-4,821	0,000

Taulukko 2. Johtajakoulutukseen valikoitumisen selittyminen RISC-muuttujilla. Varusmiesten arvotutkimus 2002, N =3067

- Varusmiespalvelus on ollut minulle fyysisesti liian raskas.
- Varusmiespalvelus on ollut minulle henkisesti liian raskas.

Vastausvaihtoehdot ovat: ”täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”vaikea sanoa”, ”osittain eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Vaihtoehtojen numeraaliset arvot ovat välillä 1 ... 5, joten rasittavuuden arvon ollessa suurimmillaan on tulos hyvä eli rasittavuus vähäinen. Seuraavissa kuvioissa tuloksia tarkastellaan eri mittauskerroilla sotilasarvon mukaan.

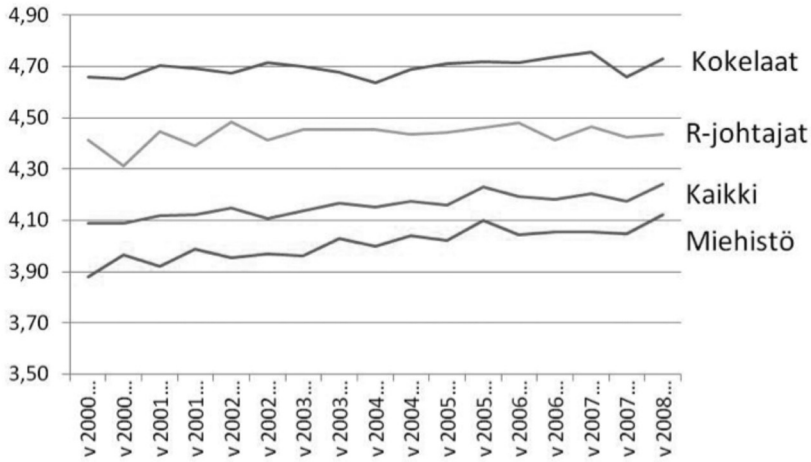

Kuvio 8. Varusmiespalveluksen koetun henkisen rasittavuuden keskiarvot eri vuosina. Varusmiesten kotiuttamistutkimus 2000 ... 2008, $N = 160\ 068$.

Tässä raportissa on korostettu puolustusvoimien koulutuksen valikoivaa luonnetta, ja siltä pohjalta voidaan olettaa johtajakoulutuksen saaneiden kokevan palveluksensa vähemmän rasittavaksi. Näin kuvion kertoman tuloksen mukaan onkin. Miestistöön kuuluvat vastaajat saavat keskimäärin pienimmät keskiarvot ja toisaalta kokelaat selkeästi suurimmat keskiarvot.

Tuloksen visuaaliseksi selkiyttämiseksi kuvioon ei ole piirretty näkyviin koko käytettyä skaalaa välillä 1...5, koska erot eri ryhmien välillä että ajan suhteen ovat pienet. Ajan suhteen muutokset ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä varianssianalyysien perusteella (F -arvon merkitsevyys = .000) miehistön ja ryhmänjohtajien joukossa sekä henkisen että fyysisen rasittavuuden suhteen. Kokelaiden ryhmässä muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä, osittain ilmeisesti siksi, että muuttujien keskiarvot ovat heidän joukossaan niin suuret eli lähellä skaalan yläreunaa.

Palveluksen koettu fyysinen rasittavuus

Huom.! Käännetty skaala 1 ... 5, suurin arvo paras, koko skaala ei piirretty näkyviin

Kuvio 9. Varusmiespalveluksen koetun fyysisen rasittavuuden keskiarvot eri vuosina. Varusmiesten kotiuttamistutkimus 2000 ... 2008, N = 160 068.

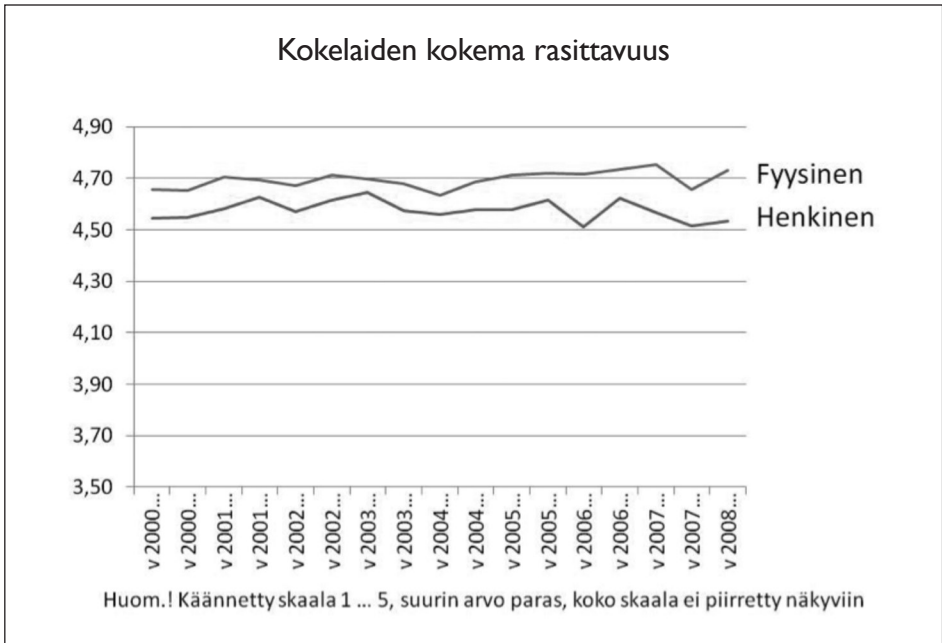
Varianssianalyysi ei sinällään ota kantaa muutoksen suuntaan, ja yleishavaintona voidaan todeta, että palveluksen rasittavuudessa ollaan menossa hyvään suuntaan eli koettu rasittavuus vähenee. Henkisessä rasittavuudessa voidaan tarkkaan katsoen havaita kuitenkin pientä notkahdusta huonompaan suuntaan noin vuoden 2005 ryhmänjohtajien kohdalla ja jossain määrin myös kokelaiden joukossa.

4. RESERVIUPSEERIT SIVIILIELÄMÄSSÄ

Kansalaisia koskevissa yleisissä sosiaalisissa tutkimuksissa ei yleensä selvitetä sitä, mikä on henkilön saaman sotilaskoulutuksen taso. MpKK:n Johtamisen laitos teetti vuonna 2004 tutkimuksen, jossa tällainen taustamuuttuja oli käytettävissä. Tuloksesta voidaan nähdä, että varusmiespalveluksen jälkeen keskimääräistä paremmin menestyvät (tuloilla mitattuna) varusmiespalveluksessa reserviupseerikoulutuksen saaneet. Kysymys on siis yhtä aikaa moneen suuntaan vaikuttavista kehityskuluista yksittäisen kansalaisen henkilöhistoriassa.

Taulukon antamaa tulosta voidaan pitää suuntaa-antavana pienen vastajamäärän vuoksi. Lienee oikeutettua kuitenkin todeta, että puolustusvoimien koulutus”palikka” keskellä ihmisen kehittymisen kaarta ei siis suinkaan ole riippu-

Kuvio 10. *Varusmiespalveluksen koetun fyysisen ja henkisen rasittavuuden keskiarvot eri vuosina kokelaiden joukossa. Varusmiesten kotiuttamistutkimus 2000 ... 2008, N = 10 941.*

TULOT/vuosi		Sotilasarvo				
		Miehistö	Aliupseerit	Upseerit	Ei vast.	Kaikki
Alle 20000 €	Lkm	34	8	1	0	43
	%	33,7	14,8	3,8	0,0	23,2
20001–40000 €	Lkm	29	17	8	3	57
	%	28,7	31,5	30,8	75,0	30,8
Yli 40000 €	Lkm	38	29	17	1	85
	%	37,6	53,3	65,4	25,0	45,9
Yhteensä	Lkm	101	54	26	4	185
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taulukko 3. *Tulot sotilasarvon mukaan, varusmiespalveluksen suorittaneet vastaajat. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos / TNS-Gallup Oy, puhelinhaastattelu helmikuussa 2004, N=500*

maton siihen tulevien henkilöiden aikaisemmasta elämästä, ja toisaalta menestymisen puolustusvoimien varusmieskoulutuksessa näkyy myöhemmin menestymisenä siviiliyhteiskunnassa. Maanpuolustustahdon ja palvelusmotivaation kehittymistä, syntymistä ja säilymistä ei voida siis tutkia pelkästään pitäytymällä varusmieskoulutuksen tai kertausharjoitusten sisäisiin asioihin.

5. KERTAUSHARJOITUKSET ONGELMANA

5.1 Näkemykset kertausharjoituksista varusmiesaikana

Tässä tutkimuksessa asevelvollisten halukkuutta osallistua kertausharjoituksiin on tutkittu sekä varusmiesaikana että harjoituksiin osallistuneiden reserviläisten keskuudessa. Osa varusmiehistä on sitä mieltä, että ei haluaisi osallistua kertausharjoituksiin lainkaan. Enemmistö kertausharjoituksiin osallistuneista reserviläisistä on sitä mieltä, että ei olisi osallistunut harjoitukseen jos olisi voinut itse päättää. Lisäksi tiedetään, että kertausharjoituksista lykkäyksiä anoo 20–30 % reserviläisistä, joten heidän mielipiteensä ei tule mukaan harjoituksissa tehdyissä tutkimuksissa.

Lykkäysten syitä ei tietävästi ole kattavasti tutkittu, eivätkä lykkäysanomuksista todennäköisesti ilmene sellaiset taustatekijät, jotka ovat sosiologiselta kannalta mielenkiintoisia. Tästä syystä kertausharjoituksiin osallistumista olisi tutkittava erillisillä tutkimuksilla. Sopiva tutkimusasetelma voisi olla kaksivaiheinen siten, että ensin selvitetäisiin maanpuolustustahto- ja motivaatioasiat joukolta ennen kuin se kutsutaan harjoitukseen – esim. vuotta ennen kuin miehet tietävät tulevasta harjoituksesta mitään – ja toistetaan tutkimus sitten lisäkysymyksen harjoituksen aikana niille, jotka harjoitukseen ovat tulleet.

Oman erityiskysymyksensä reserviläisten kertausharjoitusmotivaatiolle näyttää muodostavan se, että miehen tehtävä tai sijoitus joukossa muuttuu varusmiespalveluksen jälkeen tai kahden harjoituksen välillä. Tämä koskee sekä miehistöä, ryhmänjohtajia että upseereita. Useimmiten mies hämmästelee tilannetta, uskoo jopa kohdallaan tapahtuneen sijoitusvirheen ja joka tapauksessa useimmiten hänen motivaationsa alenee. Yllättävää on, että tämä ilmiö ei ole poistunut edelleenkään, vaikka joukkotuotantoa on jo sovellettu useita vuosia, vaan esim. Aalto 2004-harjoituksen tutkimuksissa ongelma tuli jälleen esiin.

Puolustusvoimain komentaja on jo viitannut siihen, että kertausharjoitusten lykkäykset – anotut ja myönnetyt – ovat ylittäneet sietorajan (Pv:n komentaja Kaskealan haastattelu 13.6.2008).¹

MpKK:n Johtamisen laitoksen puolustusvoimien strategista mainetta kartoittavassa tutkimuksessa kysyttiin suomalaisilta siviilikansalaisilta myös reserviläisten koulutuksesta ja kertausharjoituksista. Tuloksen mukaan reserviläisten koulutus ja kertausharjoitusten järjestäminen arvioitiin tärkeydeltään alle keskitason. Kertausharjoituksilla on siis tietyllä tavalla huono maine sekä asevelvollisten että siviilikansalaisten keskuudessa siten, että se näkyy koko väestön tasolla (Sinkko ja Nurmela 2009). Kertausharjoitusten ongelma ei ole yksiuolotteinen, ja se näyttää pahenevan suhteessa varusmiespalveluksen keskeyttämiseen.

Jos verrataan varusmiesten halua suorittaa aseellinen varusmiespalvelus ja halua osallistua kertausharjoitukseen, saadaan vuoden 2002 varusmiesten arvotutkimus-

¹ Saatavilla: <http://www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/4174.dsp>. (viitattu 18.6.2008).

aineiston perusteella vielä sellainen tulos, että kertausharjoitusmotivaatio on pienempi kuin halu osallistua varusmiespalvelukseen jos palvelus olisi vapaaehtoista. Tutkimuksen vastaajista 6,6 % on sellaisia, jotka olisivat tulleet vapaaehtoisestikin varusmiespalvelukseen, mutta eivät osallistuisi kertausharjoitukseen jos saisivat itse päättää.

Kysymys saattaa olla yhteiskunnan mielipideilmaston muuttumisesta siitä huolimatta, että maanpuolustustahto on rauhan aikana mitattuna korkealla tasolla. Puolustusvoimat on itsekin epäsuorasti saattanut vaikuttaa tähän kehitykseen vähentämällä 1990-luvun laman aikaan kertausharjoitusten määrää, joten se on saatettu tulkita viestiksi harjoituksen vähäisestä merkityksestä.

Varusmiesten halukkuutta osallistua kertausharjoituksiin reserviläisenä ei laajasti ole mitattu. Yksi mittaus on tehty varusmiesten arvokyselyssä 2002. Asiaa tarkastellaan seuraavissa taulukossa ja kuviossa. Vastaavasti samaa asiaa on mitattu kertausharjoituksessa olevilta reserviläisiltä kysymällä esim. ”Olisitko tullut harjoitukseen, jos olisit voinut itse päättää”. Molemmat näistä asioista liittyvät myös siihen, kuinka paljon reserviläiset anovat lykkäystä kertausharjoituksista.

Kuinka pian varusmiespalveluksesi jälkeen sinulle sopisi kertausharjoitukseen osallistuminen?	%
noin vuoden kuluttua	13,4
2–3 vuoden kuluttua	22,8
4–5 vuoden kuluttua	20,7
6–10 vuoden kuluttua	13,8
en haluaisi tulla lainkaan, jos voisin itse päättää	25,8
en osaa sanoa	3,4
Kaikki	99,8
Tieto puuttuu	0,2
Yhteensä	100,0

Taulukko 4. *Varusmiesten osallistumishalukkuus kertausharjoitukseen, arvotutkimus 2002, N = 3 067.*

Taulukko kertoo sen, että noin 36 % vastanneista pitää itselleen sopivana kertausharjoituksen ajankohtaa 1–3 vuoden kuluessa, joka on myös todennäköinen ensimmäinen kertausharjoituksen ajankohta joukkotuotetulle joukolle. Noin neljännes vastanneista ei haluaisi tulla lainkaan kertaamaan, jos voisi itse päättää. Kolme prosenttia vastanneista ei halua ottaa asiaan kantaa, ei ole siis ainakaan innokas osallistumaan.

Kokelaista ja upseerioppilaista tämän tutkimuksen mukaan on 29 % halukkaita

tulemaan kertausharjoitukseen noin vuoden kuluttua varusmiespalveluksen jälkeen ja 38 % 2–3 vuoden kuluttua. Kuuden kuukauden miehistä sen sijaan vain 4 % tulisi harjoitukseen vuoden kuluttua ja jopa 42 % sanoo, että ei tulisi harjoitukseen lainkaan jos voisi itse päättää. Erot ovat siis todella selvät. Kokelaiden ja upseerioppilaiden näkemys poikkeaa voimakkaasti jopa ryhmänjohtajien näkemyksestä.

Edellä kuviossa 4 on jo tarkasteltu varusmiesten suhtautumista kertausharjoitukseen velvollisuutena. Tämä tarkastelutapa antaa selkeästi samansuuntaisen tuloksen. Kokelaista 88 % on velvollisuusväittämän kanssa täysin tai osittain samaa mieltä. Kuuden kuukauden miehillä vastaava osuus on 37 %. Tämä tulos herättää jopa kysymyksen siitä, onko varusmiehille koulutuksessa todella tehty selväksi, mitä asevelvollisuus tarkoittaa. Kokelaista suuri enemmistö on joka tapauksessa mieltänyt asian oikein niin kuin se nykyisessä laissa on tarkoitettu.

5.2 Koulutuksen ”osuvuus” kertausharjoituksessa

Tässä kappaleessa tarkastellaan kertausharjoituksessa olevien reserviläisten mielipiteitä siitä, kuinka koulutus heidän omasta mielestään on omalla kohdalla osunut siihen, mikä on miehen oma näkemys omasta aikaisemmasta koulutuksestaan ja tehtävästään. Tässä on korostettava sitä, että kysymys on nimenomaan miehen omasta käsityksestä, saattaahan olla myös niin, että mies ei syystä tai toisesta ymmärrä tehtävänsä muuttumista kertausharjoituksessa, vaikka tämä muuttuminen kokonaisuuden kannalta olisikin mielekäs. Tästä syystä ”osuvuus” kappaleen otsikossa on lainausmerkeissä.

Kertausharjoituksissa tehdyistä reserviläistutkimuksista seuraavassa käytetään Aava ’02-harjoituksen aineistoa, koska se on tuorein käytössä olevista. Oletettavaa on, että suurin osa tutkituista reserviläisistä on koulutettu puolustusvoimien koulutusudistuksen jälkeen eli he ovat joukkotuotantokoulutuksen läpikäyneitä. PvKK:n keräämistä reserviläisaineistoista tämä harjoitus poikkeaa sikäli, että se ei ollut puolustusvoimien pääsotaharjoitus. Harjoitus oli Pohjois-Karjalan Prikaatin johtama jääkäripataljoonan harjoitus, ja se pidettiin syyskuussa 2002 Sotinpuron ampumalueella sekä sen lähialueella. PvKK:n kouluttama reserviläistutkijaryhmä keräsi kirjallisilla kyselyillä vastaukset yhteensä 753:lta reserviläiseltä.

Koulutuksen osuvuusmielipiteitä mitattiin tutkimuksessa seuraavilla kysymyksillä:

- Minut on mielestäni sijoitettu oikeaan tehtävään.
- Osaisin toimi omassa tehtävässäni myös sodassa.
- Olen saanut hyvän koulutuksen siihen tehtävään, johon minut on sijoitettu.
- Sain koulutusta samantyyppiseen tehtävään kuin varusmiehenä/edellisessä kertausharjoituksessa.

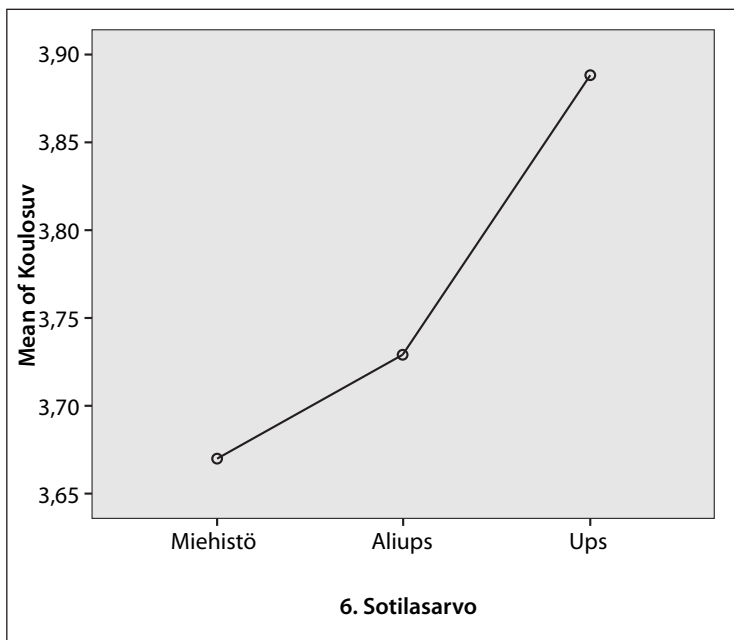
Vastausvaihtoehdot olivat: Täysin samaa mieltä, jonkin verran samaa mieltä, vai-

kea sanoa, jonkin verran eri mieltä ja täysin eri mieltä. Kysymyksessä on siis Likert-tyyppinen skaala.

Sotilasryhmien välisiä eroja tutkittiin taulukoimalla ja chin neliön testi laskettiin. Testin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (sig. = ,000) saatiin vain yhden kysymyksen – minut on mielestäni sijoitettu oikeaan tehtävään – kohdalla. Tulosta voidaan pitää hieman yllättävänä siinä mielessä, että reserviupseerien olisi voinut olettaa erottuvan koulutuksen osuvuudessa muista. Reserviupseereita vastaajien joukossa oli 67, ja heistä 9 eli noin 13 % prosenttia oli jonkin verran eri mieltä sijoituksestaan oikeaan tehtävään. Sekä jääkäreiden että aliuupseereiden joukossa mielestään väärässä tehtävässä olevien osuus oli 20 %. Muissakin kysymyksissä reserviupseereiden tulokset olivat hieman parempia kuin kahden muun ryhmän, mutta erot eivät siis olleet tilastollisesti merkitseviä. Taulukot esitetään liitteessä 1.

Tämäntyyppisistä muuttujista voidaan helposti muodostaa summamuuttujia, ja niin tässäkin tapauksessa tehtiin analyysin jatkamiseksi. Hypoteesina oli se, että summamuuttujalla sotilasryhmien väliset erot voisivat olla suurempia. Summamuuuttuja muodostettiin laskemalla edellä lueteltujen neljän muuttujan arvot yhteen ja jakamalla tulos muuttujien määrällä. Summamuuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvoksi saatiin standardoituina ,784, mikä on hyvä arvo.

Analyysia jatkettiin laskemalla yksisuuntainen varianssianalyysi koulutuksen osuvuuden summamuuttujalla sotilasarvon mukaisissa ryhmissä. Tulosta kuvaava keskiarvokäyrä on seuraavassa kuviossa.

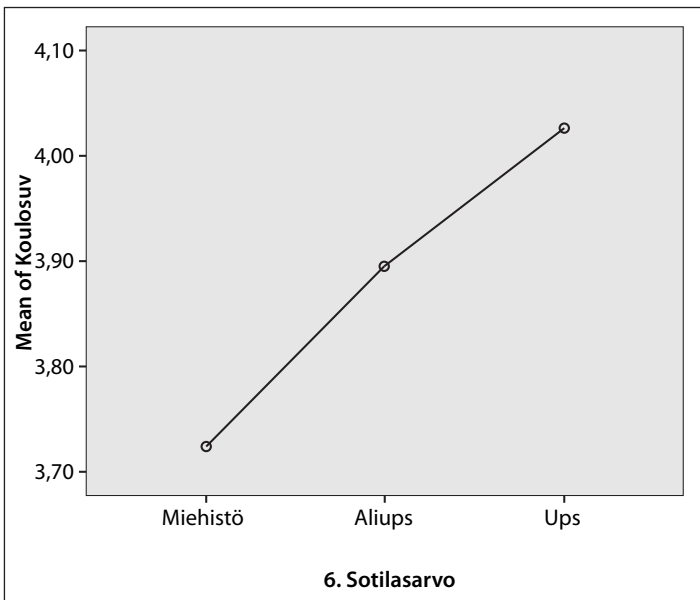

Kuvio 11. Koulutuksen osuvuuden summamuuttujan keskiarvot sotilasarvon mukaisissa ryhmissä. Aava '02-harjoituksen reserviläisaineisto, $N = 732$. Mittarin vaihteluväli 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Tulos on hypoteesin suuntainen, miehistö arvioi koulutuksensa osuvuuden alemmalle tasolle kuin aliupseerit ja reserviupseerit. Tämäkään tulos ei kuitenkaan ole varianssianalyysin mukaan tilastollisesti merkitsevä ($F = 1,673$, $\text{sig.} = ,188$).

Puolustusvoimien pääsotaharjoitus Vaara 2000:n tutkimuksessa on käytetty täsmälleen samoja koulutuksen osuvuutta kuvaavia kysymyksiä, ja niinpä sama analyysi toistettiin tässäkin aineistossa. Taulukoinnin tulos oli samantapainen: Reserviupseerit ovat tilastollisesti erittäin merkitsevästi enemmän sitä mieltä, että heidät on sijoitettu oikeaan tehtävään. Muilla kolmella muuttujalla erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Vaara-aineistossa muodostettiin samanlainen koulutuksen osuvuuden summamuuttuja. Muuttujan reliabiliteettia kuvaava Cronbachin alfa-kerroin sai standardoituna arvon ,778, mikä on hyvin lähellä edellä Aava-aineistossa kuvattua arvoa. Koulutuksen osuvuuden summamuuttujan keskiarvot esitetään seuraavassa kuviossa sotilasarvon mukaisissa ryhmissä.

Kuvio 12. *Koulutuksen osuvuuden summamuuttujan keskiarvot sotilasarvon mukaisissa ryhmissä. Vaara 2000-harjoituksen reserviläisaineisto, $N = 1378$. Mittarin vaihteluväli 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.*

Kuvion kertoma tulos on samantapainen kuin Aava-aineiston tuloskin. Erona nyt kuitenkin on se, että tulos on varianssianalyysin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($F = 9,318$, $\text{sig.} = ,000$). Tulos on siis edellä esitetyn hypoteesin mukainen – summamuuttujalla mitattuna koulutuksen osuvuus on reserviupseereiden mielestä paras heidän joukossaan.

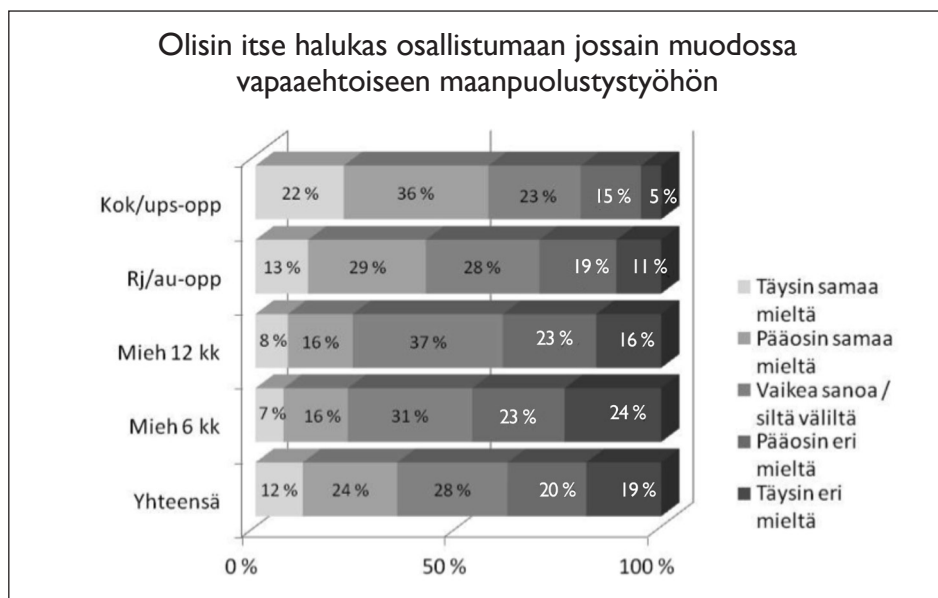
Tulos jättää kuitenkin paljon pohdittavaa. Yksittäisten muuttujien tasolla koulutuksen osuvuutta ei voi pitää hyvänä. Aava- ja Vaara-aineistojen tulosten ero summamuuttujien varianssianalyysissä jää selitystä vaille. Toki kahdessa eri harjoituksessa on eri joukko, joka taustaltaankin voi olla erilainen. Varuskuntien koulutuskulttuu-

rissa ja -tavoissa voi olla eroja. Ongelmalliselta tuntuu myös se, että todennäköisesti Vaara-harjoituksessa tutkituissa joukoissa on vähemmän joukkotuotettuja – tässä mielessä tuloksen pitäisi olla toisin päin. Syytä on muistaa myös se, että pelkästään kahden tutkitun joukon vertailun perusteella ei sittenkään ole mahdollista tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Selvää kuitenkin on, että reserviupseereiden koulutukseen valikoitumisesta huolimatta koulutuksessa on myös haasteita.

6. HALUKKUUS VAPAAEHTOISEEN MAANPUOLUSTUSTYÖHÖN

Maanpuolustuksen kokonaisuutta ajatellen olisi arvokasta, jos varusmiespalveluksen aikana syntyisi myös halua ja kiinnostusta vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön. Tätä asiaa on selvitetty myös varusmiesten arvotutkimuksessa 2002. Seuraavassa kuviossa esitetään asiaa koskevan väitemuotoisen kysymyksen prosenttijakaumat vastaajien sotilaskoulutuksen mukaisissa ryhmissä. Tulos on hyvin samantapainen kuin muutkin maanpuolustustahtoon liittyvät tulokset – kokelailla halukkuus on korkeimmillaan.

Innokkuutta vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön ei kuitenkaan voi pitää korkeana, kun esitetyn väitteen kanssa täysin samaa mieltä on ainoastaan 12 % tutkituista varusmiehistä. Prosenttijakaumissa kiinnittää huomiota myös se, että varsinkin miehistön kahdessa ryhmässä vaikea sanoa -vastausten osuus on melko suuri.

Kuvio 13. Halukkuus vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan varusmiesten arvotutkimuksessa 2002, N = 3 067.

Tämä kuvastanee tilannetta myös siltä kannalta, että vapaaehtoistoiminnasta ei tietoa ole riittävästi saatavilla. Toisaalta vastauksista saattaa heijastua myös yleisempi epävarmuus miehen tulevaisuudesta, ei oikein tiedetä mihin kaikkeen varusmiespalveluksen jälkeen ryhdytäänkään, tai sitten ajattelumallina on enemmänkin se, että ”katsotaan mitä elämä eteen tuo”.

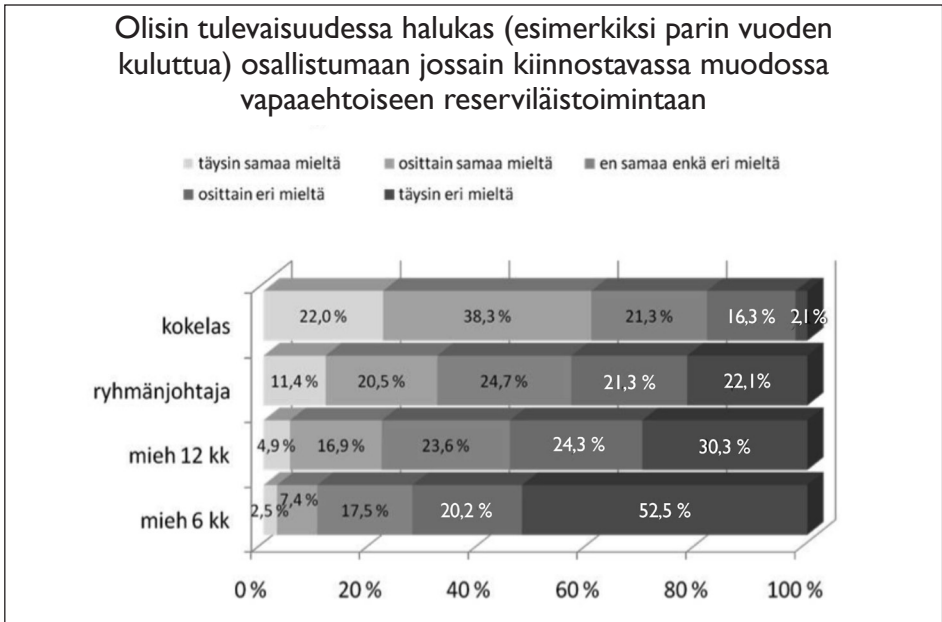
Reserviläistoiminnalla on maamme puolustamisen osana pitkä historia ja aktiivisesti toimivia järjestöjä on monia. Edellä käsitelty varusmiesten maanpuolustustahto – ja heidän toimintansa myöhemmin reserviläisinä – heijastuu omalla tavallaan myös näiden järjestöjen toimintaan, jossa yleisen maanpuolustustahdon ja Puolustusvoimien tavoitteiden kannalta voidaan paikantaa tiettyjä ongelmia. Lisäksi tähän liittyy se, että reserviläistoiminta sellaisenaan heijastelee ihmisten yleistä aktiivisuutta ja osallistumista järjestötoimintaan. Tästä seurauksena on se, että puolustusvoimien toiveet aktiiviselle reserviläiselle – erityisesti nuori ikä – ja halu/mahdollisuudet toimia järjestöissä eivät aina kohtaa. Järjestötoimintaan osallistutaan useimmiten siinä iässä, jossa elämän perusasiat, asunto, oma ura, perhe ja lapset, on saatu mieleiseen kuntoon. Tämä tarkoittaa monesti yli 35:n vuoden ikää, jolloin reserviläinen on puolustusvoimien kannalta käyttökelpoinen esimerkiksi paikallisjoukoissa, ei enää esimerkiksi valmiusryhmässä.

Miehistötason koulutuksen saaneiden reserviläisten keskimäärin alhaisempi maanpuolustustahto heijastuu myös reserviläistoiminnassa ja vapaaehtoiisiin harjoituksiin osallistumisessa siten, että aktiivisimmin toimintaan osallistuvat reserviupseerit ja aliupseerit.

PvKK:n Käyttäytymistieteiden laitoksen varusmiestutkimuksessa 2010 oli hieinan erityyppinen väittämäkysymys, jolla pyrittiin samoin mittaamaan vastaajien näkemystä vapaaehtoisesta maanpuolustustoiminnasta. Kysymys kuului: ”Olisin tulevaisuudessa halukas (esimerkiksi parin vuoden kuluttua) osallistumaan jossain kiinnostavassa muodossa vapaaehtoiseen reserviläistoimintaan.” Kysymyksen vastausjakautumia kuvataan seuraavassa kuviossa. Kysymyksen sanamuodosta on ehkä vaikea päätellä, mitä vastaajat itse asiassa ajattelevat vapaaehtoisen reserviläistoiminnan sisältävän. Reserviupseereille on tarjolla oma liittonsa ja sen kerhot ja kaikille reserviläisille esimerkiksi vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus MPK:n järjestämänä. Joka tapauksessa kuvion kertoma tulos on sikäli lohduton, että ainoastaan kokelaat kertovat kiinnostuksestaan reserviläistoimintaan. Enemmistö miehistöön kuuluvista vastaajista ei näyttäisi olevan kiinnostuneita reserviläistoiminnasta varusmiespalveluksen jälkeen. Tämä tulos kertoo myös haasteista MPK:n toiminnalle.

Reserviupseeriliiton (RUL) vuodelta 2006 olevan järjestötutkimuksen mukaan jäsenten mielestä paras liiton palvelu oli Reserviläinen-lehti ja vain vähemmistö liiton jäsenistä osallistuu toimintaan kerran kuukaudessa tai useammin. 40 % tutkimukseen vastanneista reserviupseereista osallistuu toimintaan ainoastaan maksamalla jäsenmaksun. Reserviläisyys on siis monille pelkästään ”hengessä mukana”

Kuvio 14. *Vapaaehtoiseen reserviläistoimintaan osallistumishalukkuus varusmiesten koulutusryhmissä. Sosiaalisen pääoman summamuuttujan vaihteluväli 0 ... 16. Koko asteikkoa ei pürretty näkyviin. Lähde: MpKK KäytTL, Varusmiestutkimus 2010, N = 1319.*

olemista. Tätäkään asennetta ei voida väheksyä kun otetaan huomioon henkilöiden ikä, työ ja muut harrastukset. Kriisitilanteessa monista passiivisista reserviläisistä löytyy tarvittava maanpuolustustahto, motivaatio ja aktiivisuus, mutta syvän rauhantilan aikana maanpuolustukseen osallistuminen jää kuitenkin tasolle, jota ei voi pitää riittävänä maanpuolustustaitojen säilyttämisen kannalta.

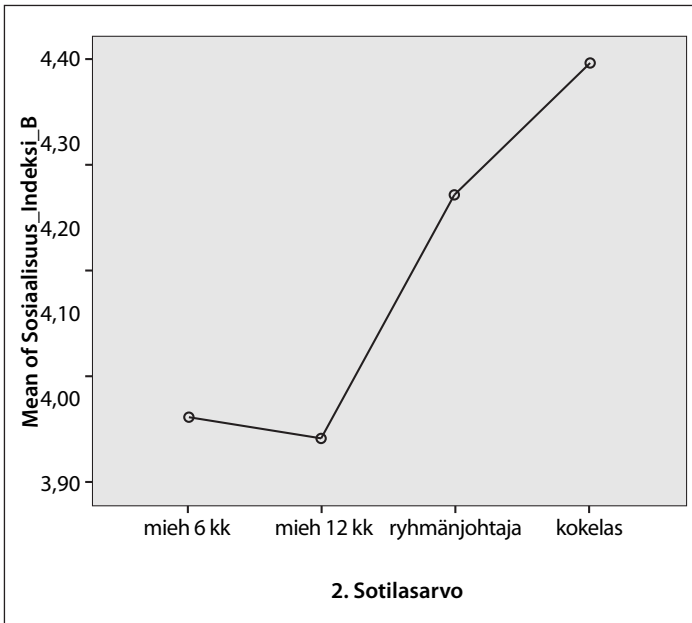
Aktiivinen reserviläistoiminta kuten muukin järjestötoiminta lisäksi kasautuu usein samoille henkilöille. Kun kriisitilanteessa henkilö voi toimia kuitenkin ainoastaan yhdessä tehtävässä jää vapaaehtoistoimintaan aukkoja, jotka voivat tulla eteen yllätyksinä. Tästä näkökulmasta reserviläisten aktiivisuus on siis toiminnan kokonaistuloksellisuutta heikentävä tekijä (Vuorisjärvi 2003).

7. PSYKOSOSIAALINEN TOIMINTAKYKY RESERVIUPSEEREIDEN ETUNA

Tässä artikkelissa on edellä jo monesti käsitelty tekijöitä, joiden suhteen nimenomaan kokelaat tai reserviupseerit ovat valikoituneet suhteessa muihin varusmieskoulutuksen saaneisiin. Varusmiestutkimus 2010:ssä eli ns. Siilasmaan työryhmän toimeksiannosta MpKK:n käyttäytymistieteiden laitoksen tekemässä tutkimuksessa kartoitettiin monipuolisesti eri mittareilla varusmiesten psykososiaalista toimintaky-

kyä. Tutkimus on edelleen kesken, kuitenkin joitakin tuloksia on esiteltävissä².

Tämän artikkelin kannalta olennaista on, että tutkitut kokelaat poikkesivat tilastollisesti erittäin merkittävästi psykososiaalisen toimintakyvyn tekijöillä. Erityisesti kannattaa painottaa sitä, että voimakkaasti erottelevaksi tekijäksi osoittautui sosiaalisuus. Tutkimusta varten kehitettiin aikaisempien tutkimusten perusteella summamuuttujatyypinen mittari, jonka osioita tässä ei kuitenkaan laajemmin esitellä. Mittari kuvaa yksilön suhtautumista palvelustovereihin, halua auttaa kavereita tarvittaessa sekä myös sopeutumiskykyä ja kykyä kohdata yhteiselämän sosiaalisia paineita. Osioita on yhteensä 13. Varianssianalyyseissa kriteeriarvo F sai arvon 52,627 (sig. = ,000). Keskiarvokäyrä esitetään seuraavassa kuviossa.

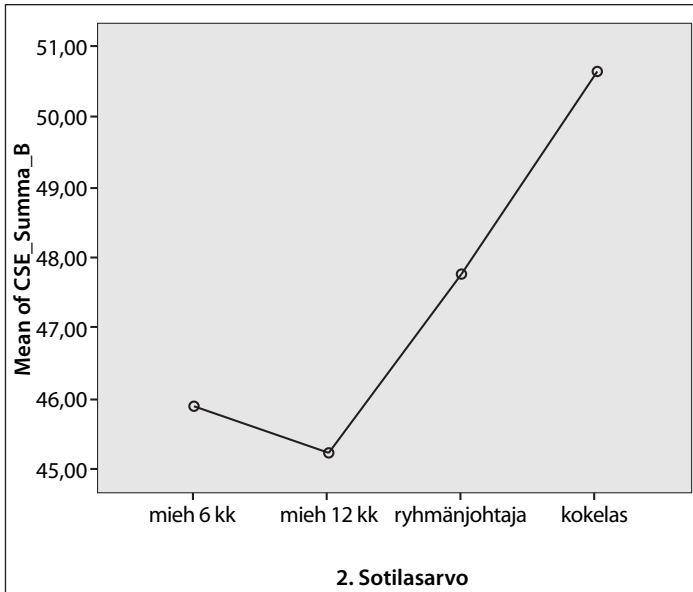

Kuvio 15. Sosiaalisuuden summamuuttujan keskiarvo varusmieskoulutuksen mukaisissa ryhmissä. Lähde: Varusmies-tutkimus 2010:n aineisto, N = 1280. MpKK, KäytTL.

Tässä ei ole tarpeen esitellä kaikkia käytettyjä psykososiaalisen toimintakyvyn mittareita. Tutkimuksen tarkoituksena oli vertailla eri mittareita keskenään. Esimerkkinä on CSE, Core Self Evaluation. Tämä mittari mittaa henkilön minäkäsitystä. Tässä aineistossa sitä käytetään yhtenä summamuuttujana siten, että sen 12 osiota on käännetty samansuuntaisiksi. Mittari kuvaa itseluottamusta, luottamusta omiin kykyihin, tunne-elämän stabiilisuutta sekä kykyä itsekontrolliin. Mittaria sovelletaan työtyytyväisyyden ja organisaatioon sitoutumisen tutkimuksessa. Varianssianalyysin tuloksessa $F = 23,871$ (sig. = ,000).

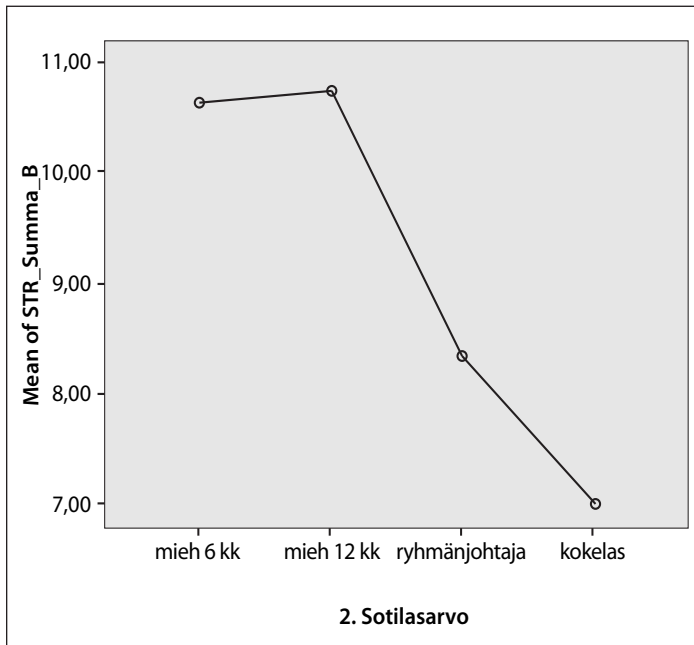
Tulokset kertovat siis sen, että näilläkin kriteereillä tarkasteltuna kokelaat poikkeavat muista varusmiesryhmistä edukseen. Psykososiaalisen toimintakyvyn mitta-reiden joukossa oli myös mittareita, joiden kuvaamaa ominaisuutta voidaan pitää

² Tutkimuksen johtaja on professori Jukka Leskinen.

Kuvio 16. CSE summamuuttujan keskiarvo varusmieskoulutuksen mukaisissa ryhmissä. Lähde: Varusmies tutkimus 2010:n aineisto, $N = 1280$. MpKK, KäytTL.

negatiivisena. Näitä olivat stressaantumistaipumus sekä neuroottisuus. Seuraavassa kuviossa esitän vielä tuloksen stressaantumistaipumuksesta, jota mitattiin stressioirelistalla. Stressioireita kuvaava summamuuttuja on siis lista erilaisista stressioireista. Osioita mittarissa on 11, ja niistä summamuuttuja on muodostettu. Tehdyssä varianssianalysissa $F = 14,259$ (sig. = ,000).

Kuvio 17. Stressioirelista-summamuuttujan keskiarvo varusmieskoulutuksen mukaisissa ryhmissä. Lähde: Varusmies tutkimus 2010:n aineisto, $N = 1280$. MpKK, KäytTL.

Kuten odottaa saattaakin, kuvion esittämä keskiarvokäyrä kulkee nyt eri suuntaan kuvaten sitä, että kokelailla stressaantumistaipumusta esiintyy vähemmän kuin muissa varusmiesryhmissä. Ryhmien välistä eroa kuvaava testisuure ei saa aivan yhtä suurta arvoa kuin edellä positiivisia ominaisuuksia kuvaavien mittareiden kohdalla, mutta edelleen ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Varusmieskoulutuksen muikaisten ryhmien väliset erot eivät johdu sattumasta.

Tuloksissa kiinnittää huomiota myös se, että eri mittareilla kuvattuna 12:n kuukauden miehet ovat heikoimmassa asemassa. Tämän tuloksen pohtiminen ei kuulu tämän artikkelin aihepiiriin, mutta tämä löydös edellyttää kyllä asiaan paneutumista muualla. Teknisistä syistä tässä tutkimuksessa 9 kuukautta palvelleet miehet eivät olleet mukana.

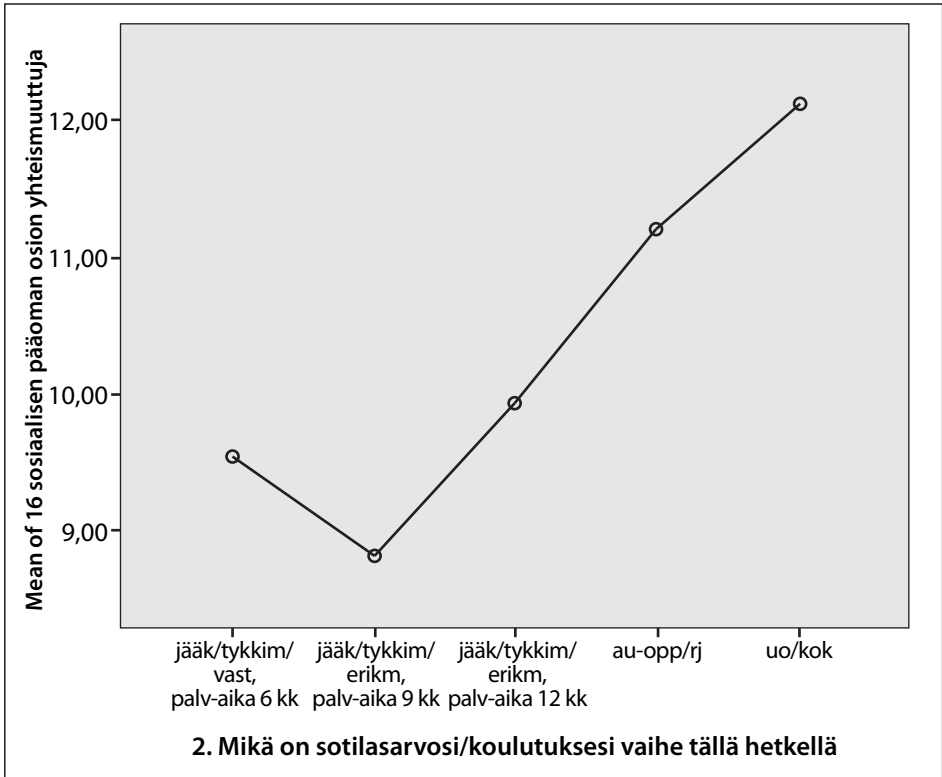
8. RESERVIUPSEERIKSI KOULUTETTAVIEN TAUSTA RESURSSINA

8.1 Sosiaalinen pääoma resurssina

Edellä on jo Risc-tutkimuksen perusteella todettu, että puolustusvoimien koulutusjärjestelmä valikoi reserviupseerikoulutukseen arvomaailmaltaan sopivaa ja nuorten miesten suuresta enemmistöstä poikkeavaa joukkoa. Seuraavassa tarkastellaan vielä yhtä seikkaa, niin sanottua sosiaalista pääomaa reserviupseereiden resurssina.

Sosiaalinen pääoma on viime vuosien sosiologian uusia ilmiöitä, eikä sen määrittelemisestä olla lainkaan yhtä mieltä. Sosiaalisen pääoman ranskalaisen koulukunnan edustajan Bordieun mukaan sosiaalinen pääoma voidaan määritellä yksilötason resurssina, ja näin on tehty PvKK:n Varusmiesten maanpuolustustahtotutkimus 2005:ssä. Teorian mukaisesti sosiaalisen pääoman yksittäisiksi mittareiksi operationalisoitiin luottamus, verkostoituminen, perhetausta, talouden tilanne ja myös vastaajan näkemys omasta terveydentilastaan lapsena ja nuorena. Sosiaalisesta pääomasta muodostettiin lopuksi yhdistetty summamuuttujatyypinen muuttuja, johon yhdistettiin yhteensä 16 dikotomista osiota. Seuraavassa kuviossa esitetään tämän summamuuttujan keskiarvot vastaajien sotilaskoulutuksen vaiheen/sotilasarvon mukaisissa ryhmissä.

Kuvion kuvaamat erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($F = 88,966$, sig. = ,000). Kuvio kertoo selkeästi sen, että upseerioppilaiden ja kokelaiden ryhmässä näitä mitattuja sosiaalisen pääoman tekijöitä on keskimäärin yli 12 kuudestatoista ja keskiarvo on suurempi kuin muilla ryhmillä. Miehistötason koulutuksen saaneilla keskiarvot ovat lähellä toisiaan. Ryhmänjohtajilla näitä resurssitekijöitä on keskimäärin enemmän kuin miehistön jäsenillä mutta vähemmän kuin reserviupseereiksi koulutettavilla.

Kuvio 18. Sosiaalisen pääoman yhteismuuttujan keskiarvot sotilaskoulutuksen mukaisissa ryhmissä. Lähde: PvKK, Käyttäytymistieteiden osasto, Varusmiestutkimus 2005, $N = 2152$.

8.2 Koulutuksen jatkaminen varusmiespalveluksen jälkeen

Yleisen asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen yhteiskunnallisia ja yksilökohtaisia haittatekijöitä mainittaessa tulee usein esiin se, kuinka varusmiespalvelus sijoittuu asevelvollisen elämänkaareissa hänen opintojensa kannalta. Ammattikoulutus ehditään useimmiten suorittaa ennen normaaliaikaisen varusmiespalveluksen aloittamista, mutta ammattikorkeakoulu- tai korkeakouluopinnot vaativat vielä aikaa varusmiespalveluksen jälkeenkin. Koulutus varusmiespalveluksen jälkeen tuo reserviläisille lisäresursseja, joita monissa tapauksissa voisi soveltaa myös reserviläisuralla. Tätä mahdollisuutta ei ole helppoa käyttää, koska useimmiten tiedot reserviläisen varusmiespalveluksen jälkeisestä koulutuksesta ja ammatista eivät ole käytettävissä. Poikkeuksen kenties muodostavat ne varusmiehet, jotka lykkäystä saatuaan tulevat palvelukseen vasta valmiina tai opintojen loppuvaiheissa. Tämä ryhmä on kuitenkin pienhäkö poikkeus, ja siihen kuuluu esimerkiksi lääkäreitä tai teologeja sekä tekni-

sen koulutuksen saaneita insinöörejä tai diplomi-insinöörejä.

Koulutuksen jatkamista ja ammatissa kehittymistä varusmiespalveluksen jälkeen voi kuvata siltäkin kannalta, että reserviläinen ”etääntyy” siitä tehtävästä, johon hänet on varusmiespalveluksessa koulutettu ja sen jälkeen sijoitettu. Tämä saattaa olla kertausharjoitusmotivaatiota ja jopa maanpuolustustahtoa heikentävä tekijä, koska elämäntilanne samalla muuttuu voimakkaasti.

PvKK:n Varusmiestutkimus 2005:n aineiston mukaan (N = 2152) 33 % vastanesta varusmiehistä ei jatka opintojaan palveluksen jälkeen. Jääkäreiden ryhmässä opintojaan jatkamattomia on lähes puolet. Upseerikokelaista tai -oppilaista ainoastaan 5 % ilmoittaa, että ei opiskele palveluksen jälkeen, 59 % sen sijaan jatkaa opintojaan ja 25 % kertoo pyrkivänsä opiskelemaan. Opintojaan jatkavien joukossa valmistuminen on siis vasta tulossa, ja sen myötä elämän rakentuminen ammattiuuralle. Reserviläistutkimuksissa ei kuitenkaan ole tutkittu sitä, miten reserviläiset itse kokevat soveltuvuutensa reservitehtäväänsä muuttuneen tai parantuneen koulutuksensa ja ammattinsa perusteella. Luonteva tulos on se, että 22-vuotiaista tai vanhemmista varusmiehistä ainoastaan 3 % sanoo jatkavansa opintojaan varusmiespalveluksen jälkeen. Saatu lykkäys on siis oletettavasti useimmiten käytetty opintojen loppuun saattamiseen.

9. LOPUKSI

Tässä artikkelissa esittelemieni eri aineistoihin perustuvien tarkasteluiden perusteella on selvää, että varusmiespalveluksen kokelaat ja myöhemmät reserviupseerit ovat poikkeuksellista joukkoa. Koko suomalaista väestöä edustavan Risc-tutkimuksen perusteella he erottuvat arvomaailmaltaan samanikäisestä muusta väestöstä. Varusmiesten joukossa he poikkeavat puolustusvoimien valikoivan koulutuksen perusteella selvästi muista varusmiesryhmistä. Tässä mielessä voidaan puolustusvoimien reservin johtajien koulutuksen sanoa onnistuneen keskimäärin hyvin.

Varusmiespalvelukseen tullessaan johtajakoulutukseen valitut ovat paremmin resursoituja sosiaalisen pääoman mielessä. Muuhun väestöön verrattuna reserviupseerit erottuvat siviilielämässään keskimäärin paremmin palkattuina.

Ei silti voida väittää, että johtajakoulutukseen valitut kokelaat olisivat sataprozenttisesti onnistuneita niiltä ominaisuuksiltaan, joita tässä artikkelissa on käsitelty. Otan yhden esimerkin. Varusmiestutkimus 2010:ssä oli tutkittavien joukossa yhteensä 134 kokelasta. Heistä 17 (12,7 %) voitiin kuitenkin tilastollisesti erotella muista kokelaista poikkeavina. He olivat vähemmän maanpuolustustahtoisia, heikommin motivoituneita, heidän psykososiaalisen toimintakyvyn mittareilla saamansa arvot olivat heikompia ja heillä oli enemmän taipumusta stressaantumiseen ja neuroottisuuteen. Tällä tavoin arvioituina he olivat muihin verrattuna vähemmän sopivia siihen johtajatehtävään, johon heidät oli koulutettu. Sinänsä kysymys on

enemmänkin tilastollisesta erosta muihin nähden, mutta tämä viittaa kuitenkin siihen, että myös johtajien sa-sijoituksissa on syytä käyttää tarkkaa harkintaa.

Reserviupseereiden sijoituksiin liittyy myös tekijä, jota voisi ehdottaa aikaisempaa tarkemmin huomioon otettavaksi. Suuri osa reserviupseereiksi koulutetuista jatkaa siviiliopintojaan varusmiespalveluksen jälkeen. Miehistö-koulutuksen saaneista opintojaan jatkavia on selvästi vähemmän. On siis loogista olettaa, että reserviupseerin siviilikoulutuksen myöhempi huomioon ottaminen parantaa reserviupseerien käyttöä reserviläisarmeijan resurssina.

Lähteet:

- Aurém 2003: Vesa Aurén, Varusmiehen onnistumisen tunne velvollisuutensa täyttämiseksi. Teoksessa Risto Sinkko (toim.): Joukkosi eessä, ajatuksia reserviläisarmeijan johtamisesta, s. 127–143. Helsinki.
- Kuronen 1995: Risto Kuronen, Jalkaväessä palvelevien varusmiesten motivaatioon vaikuttavat tekijät. Maanpuolustuskorkeakoulu, yleisesikuntakurssin diplomityö 1995.
- Kärkkäinen ja Kansi 1974: Kari Kärkkäinen – Pekka Kansi, Varusmiesten mielipiteet ja asenteet maanpuolustuksesta ja puolustusvoimista sekä niihin vaikuttavat tekijät v. 1973. Pääesikunnan Tiedotusosasto, Julkaisusarja no 1, 1974.
- Liesinen 2003: Kalle Liesinen, Kesken oleva matka? Armeijan rullista joukkotuotantoon. Teoksessa Vesa Nissinen (toim.): Kehittyvä varusmieskoulutus. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden osasto, Julkaisusarja A 3/2003.
- Oetting 1984: Dirk W. Oetting, Some Thoughts on the Motivation of Servicemen. Proceedings of the Second Symposium on Motivation and Morale in the NATO Forces. Brussels 1984, 85–140.
- Opetushallituksen koulutilasto 2009: http://www.tilastokeskus.fi/til/erop/2008/erop_2008_2009-06-10_tau_007.html (Viitattu 26.9.2011).
- Rintanen 2000: Hannu Rintanen, Terveys ja koulutuksellinen syrjäytyminen nuoren miehen elämäkulussa. Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 740. Tampere.
- Risc 2002: RISC Monitor 2002, perus- ja trendiraportti. MDC RISC International Oy.
- Salo 2008: Mikael Salo, Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. **Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitoksen julkaisusarja 2, Tutkimuksia No 21.** Helsinki.
- Sinkko ja Nurmela 2009: Risto Sinkko ja Sakari Nurmela, Puolustusvoimien maine 2008 – TRI*M-analyysi. Teoksessa Terho 2009: Sampo Terho, Strategian jäljillä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 1. s. 120–148. Edita Prima Oy.
- Stengård ym. 2008: Eija Stengård ym. Time out! **Aikalisä! Elämä raiteilleen.** Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten elämäntilanne ja psykososiaalinen hyvinvointi. Stake-sin raportteja 18/2008. Helsinki.
- Vuorisjärvi 2003: Laura Vuorisjärvi, Vapaaehtoinen maanpuolustus: kansalaisten arvot, asenteet ja suhtautuminen. VMP-selvitystyöryhmä 5, Pääesikunta, Asevelvollisuusosaston asiakirja numero 420/9.3/D/1/7.10.2003.

Liite 1. Taulukoita koulutuksen osuvuudesta Aava-'02 -harjoituksen reserviläisaineistossa sotilasarvon mukaan.

Minut on mielestäni sijoitettu oikeaan tehtävään		Sotilasarvo			
		Miehistö	Aliups	Ups	Kaikki
Täysin eri mieltä	Lkm	57	12	0	69
	%	11,4%	7,3%	,0%	9,4%
Jonkin verran eri mieltä	Lkm	44	22	9	75
	%	8,8%	13,3%	13,4%	10,2%
Vaikea sanoa	Lkm	120	17	8	145
	%	24,0%	10,3%	11,9%	19,8%
Jonkin verran samaa mieltä	Lkm	157	60	23	240
	%	31,4%	36,4%	34,3%	32,8%
Täysin samaa mieltä	Lkm	122	54	27	203
	%	24,4%	32,7%	40,3%	27,7%
Yhteensä	Lkm	500	165	67	732
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Osaisin toimia omassa tehtävässäni myös sodassa		Sotilasarvo			
		Miehistö	Aliups	Ups	Kaikki
Täysin eri mieltä	Lkm	15	3	0	18
	%	3,0%	1,8%	,0%	2,5%
Jonkin verran eri mieltä	Lkm	24	11	3	38
	%	4,8%	6,7%	4,5%	5,2%
Vaikea sanoa	Lkm	109	23	8	140
	%	21,8%	13,9%	11,9%	19,1%
Jonkin verran samaa mieltä	Lkm	182	72	27	281
	%	36,4%	43,6%	40,3%	38,4%
Täysin samaa mieltä	Lkm	170	56	29	255
	%	34,0%	33,9%	43,3%	34,8%
Yhteensä	Lkm	500	165	67	732
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

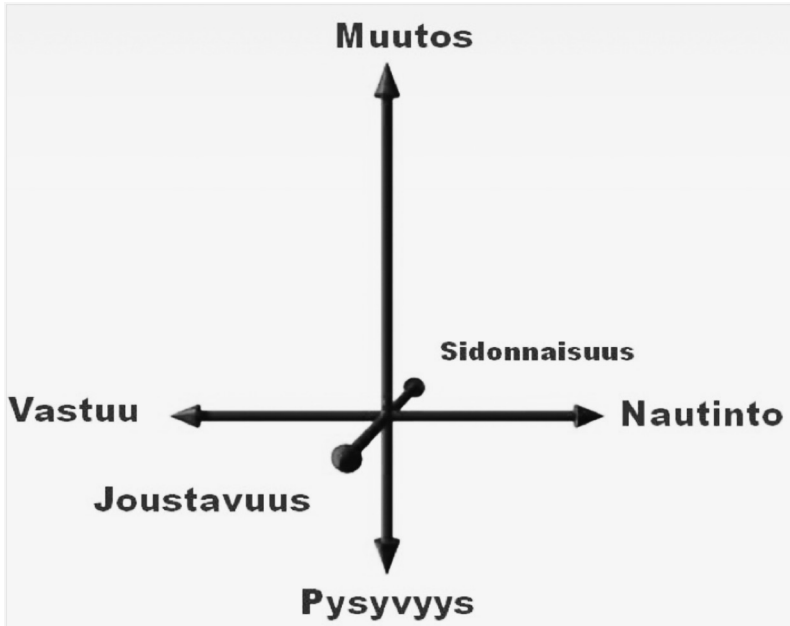

Olen saanut hyvän koulutuksen siihen tehtävään, johon minut on sijoitettu		Sotilasarvo			
		Miehistö	Aliups	Ups	Kaikki
Täysin eri mieltä	Lkm	32	15	3	50
	%	6,4%	9,1%	4,5%	6,8%
Jonkin verran eri mieltä	Lkm	56	26	16	98
	%	11,2%	15,8%	23,9%	13,4%
Vaikea sana	Lkm	92	21	7	120
	%	18,4%	12,7%	10,4%	16,4%
Jonkin verran samaa mieltä	Lkm	189	66	29	284
	%	37,8%	40,0%	43,3%	38,8%
Täysin samaa mieltä	Lkm	131	37	12	180
	%	26,2%	22,4%	17,9%	24,6%
Yhteensä	Lkm	500	165	67	732
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Sain koulutusta samantyyppiseen tehtävään kuin varusmiehenä/edellisessä kertausharjoituksessa		Sotilasarvo			
		Miehistö	Aliups	Ups	Kaikki
Täysin eri mieltä	Lkm	75	24	4	103
	%	15,0%	14,5%	6,0%	14,1%
Jonkin verran eri mieltä	Lkm	40	11	10	61
	%	8,0%	6,7%	14,9%	8,3%
Vaikea sana	Lkm	58	23	9	90
	%	11,6%	13,9%	13,4%	12,3%
Jonkin verran samaa mieltä	Lkm	166	47	13	226
	%	33,2%	28,5%	19,4%	30,9%
Täysin samaa mieltä	Lkm	161	60	31	252
	%	32,2%	36,4%	46,3%	34,4%
Yhteensä	Lkm	500	165	67	732
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

LIITE 2. TNS GALLUPIN VUODEN 2002 RISC TUTKIMUKSEN TULKINTAOHJE.

Tutkimuksen ideana on sijoittaa vastaajat ryhmiin, jotka erotellaan toisistaan kolmiulotteisesti. Pystysuora ulottuvuus kuvaa ylhäällä muutosta ja alhaalla pysyvyyttä. Vaakasuora ulottuvuus kuvaa vasemmalla vastuuta ja oikealla nautintoa. Eteen- taakse ulottuvuus kuvaa edessä joustavuutta ja takana sidonnaisuutta. Tutkimusyhtiö nimittää tätä Western-malliksi.

Kuvio 2.1. Western- mallin perusulottuvuudet vuonna 2002.

Vastaajien sijoittumista kuvaavassa graafisessa esityksessä (”pallokuvio”) ylimmän ryhmän muodostavat innostujat ja alimman tyytyväiset. Kuviossa oikealla olevat neljä ryhmää ovat ylhäältä alas luetellen nopeatempoiset, näyttäytyjät, tavoittelijat ja monitoimijat. Vasemman puolen neljä ryhmää ovat polunnäyttäjät, opastajat, säilyttäjät ja huolehtijat.

Graafisen esityksen perusteella voidaan vertailla kohderyhmiä toisiinsa, ja silloin kunkin ryhmän kohdalla kuviossa esitetään indeksiluvut. Yli sadan arvon saava luku kuvaa sitä, että ko. ryhmä korostuu tässä kohderyhmässä enemmän kuin vertailuryhmässä. Vastaavasti sataa pienempi luku kuvaa aliedustusta. Indeksiluvun ”voimakkuutta” kuvataan lisäksi tummemmalla taustavärillä.

Kuvioissa esitetään myös prosenttilukuja, jotka kuvaavat kunkin osaryhmän osuutta kokonaisuudesta.